

Van Otterplaat tot Groenveldsweid.

Het blad 'Van Otterplaat tot Groenveldsweid' verschijnt eenmaal per jaar en is gratis voor donateurs van de stichting Langedijker Verleden. Het lidmaatschap bedraagt minimaal 8,50 per jaar, 65-plussers betalen 6,-. Losse nummers kosten 6,-.

De Stichting Langedijker Verleden werd opgericht op 20 februari 1987, als opvolger van de Stichting i.o. Verborgten Verleden Langedijk, welke reeds bestond sinds 14 september 1984. De stichting staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Alkmaar onder nummer 239871.

Gironummer: 464735; Bankrekeningnummer: 34.66.26.137
Rabobank Alkmaar e.o.

Website: www.langedijkerverleden.nl

Het bestuur van de Stichting Langedijker Verleden wordt gevormd door:

Cor Oudendijk (voorzitter)
De Molen 63, 1733 LB Nieuwe Niedorp
tel. 0226-320610

Rien van Zuijlen (secretaris & websitebeheerder)
Het Mat 5, 1721 EC Broek op Langedijk
tel. 0226-313212

Tanja Ursem-Kuiper (penningmeester)
W.de Zwijgerstr. 6, 1723 KG Noord-Scharwoude
tel. 0226-315422

Ida Tauber-de Waard (bestuurslid)
Dorpsstraat 866, 1724 NV Oudkarspel
tel. 0226-318039

Ria Put-Luken (bestuurslid)
Voorburggracht 507, 1724 RJ Oudkarspel
tel. 0226-317619

Klaas ten Bruggencate (bestuurslid)
Klipper 64, 1721 GZ Broek op Langedijk
tel. 0226-316125

Paul den Hartigh (bestuurslid)
Pompesloot 24, 1721 HH Broek op Langedijk
tel. 0226-317808

Evert van der Plas (bestuurslid)
Voorhuisstraat 8, 1746 AS Dirksborn
tel. 0224-551281

Hans de Graaf (bestuurslid)
Kroonstraat 1, 1724 RL Oudkarspel
tel. 0226-317437

Erelid van de Stichting Langedijker Verleden: Jan Wijn (mede-oprichter, voorzitter en bestuurslid).

De redactie van 'Van Otterplaat tot Groenveldsweid' bestaat uit:
Cor Oudendijk, Jan Marsman Sr, Tanja Kuiper, Rien van Zuijlen en Arie Kaan.

Redactie-adres: De Molen 63
1733 LB Nieuwe Niedorp

ISSN 1388-6215

Copyright: Gehele of gedeeltelijke overname van teksten en/of illustraties uit dit blad is alleen toegestaan na toestemming van de auteur of de redactie en met vermelding van naam van de auteur en naam van het blad.

Druk: Drukkerij Gerja te Waarland.

Inhoudsopgave:

	blz
Voorwoord <i>Wietze Dreijer</i>	2
In herinnering Jan IJff <i>redactie</i>	2
Reacties op het 12e nummer <i>redactie</i>	4
De rolpaal <i>Cor Oudendijk</i>	7
Meester Veenstra vertelt <i>Geert Veenstra</i>	8
"Metien make dat bien, want ik barst van 't werk" <i>Arie Kaan</i>	12
Aris Berkhout, de beste kolver ooit... <i>Jaap Kroon</i>	14
Sjouwe en douwe <i>Wim Goudsblom</i>	17
Het VOC-schip Outcarspel <i>Cor Oudendijk</i>	18
Een overgebleven TBC-huisje <i>Tanja Kuiper</i>	21
Langedijker landlopers rond 1900 <i>Arie Kaan</i>	22
Onze dorpen vroeger <i>Jan IJff</i>	26
't Regthuis 1808 – 2008 <i>Cor Oudendijk</i>	30
De bijziende vroedvrouw van Oudkarspel <i>Arie Kaan</i>	34
Een opvallende gelijkenis <i>Cor Oudendijk</i>	35
Enige flitsen van de Broeker middenstand <i>Paul den Hartigh</i>	36
Huis van Bonnet uit as herrezen <i>Marinus Rintel</i>	38
De ambtsketen van de burgemeester van Langedijk <i>Paul den Hartigh</i>	41
De verkaveling in de bebouwde kom <i>Wietze Dreijer</i>	43
De Kleine Musea in Langedijk werken samen! <i>Rien van Zuijlen</i>	47
Het lager onderwijs in Oudkarspel <i>Marijke Hoving-Tauber en Greta Schelhaas-van den Abeele</i>	50

Voorwoord

Met heel veel inzet en toewijding zijn we er weer in geslaagd een zeer variabele Van Otterplaat tot Groenveldsweid te mogen presenteren. Het is alweer de 14e jaargang en wij hebben uit de vele reacties gemerkt dat u ons blad met plezier leest. Ik hoop dat dit nu ook weer zo mag zijn.

De expositie in 't Regthuis was in dit jaar gewijd aan het onderwijs van de lagere scholen vanaf 1900. Tevens is er enige aandacht geschonken aan het tweehonderdjarig bestaan van het huidige Regthuis. Een uitgebreider artikel over dit pand treft u elders in dit blad aan.

Was het jaar 2007 voor onze stichting een redelijk goed jaar, dit jaar is na een zeer geslaagde opening op 5 april, door meester Joop Engeringh, daarna slecht verlopen. Twee dagen na de opening kwamen we tot de ontdekking dat er in de nacht van 7 op 8 april was ingebroken. Hierbij zijn veel kostbare voorwerpen uit grootmoeders kamertje gestolen en is de computer, welke op de zolderverdieping stond, meegenomen. De schade van de meegenomen voorwerpen, inclusief het kasgeld, is geschat op 5000 euro. Gelukkig zijn wij hiertegen goed verzekerd, maar de ontvreemde voorwerpen krijgen we jammer genoeg niet meer terug.

Het zal u wellicht zijn opgevallen dat het adres van het secretariaat is gewijzigd. Met de verhuizing van Cor Oudendijk naar Nieuwe Niedorp vonden wij het niet

gewenst om het secretariaat buiten de grenzen van Langedijk te vestigen. Het nieuwe adres is nu op Het Mat 5 in Broek op Langedijk en wordt beheerd door Rien van Zuijlen. Cor blijft nog wel tot nader order notuleren.

Er dient zich nog een wijziging aan in het bestuur. Nadat Jan IJff wat gas terug wilde nemen, kwam hij eind 1998 bij mij met de vraag: "Wietze, zou jij mijn plaats als bestuurslid willen innemen?" Aangezien ik in 1999 met de VUT ging, leek mij dit wel een leuke invulling van mijn vrijetijdsbesteding. Ik heb de uitnodiging dan ook met plezier aangenomen. Ik heb de bestuursfunctie tien jaar mogen vervullen, waarvan vijf jaar als voorzitter.

Vanwege gehoorproblemen heb ik met zeer veel pijn in mijn hart besloten om mijn functie per 31 december 2008 neer te leggen. Mijn beoogde opvolger zal dan Cor Oudendijk zijn, waarbij Rien van Zuijlen dan volledig secretaris wordt. Ik blijf wel meehelpen om hand- en spandiensten te verrichten. Tevens zal ik het suppoostenwerk blijven doen zodat ik u nog vele jaren in 't Regthuis hoop te ontmoeten.

Tot slot hoop ik dat deze 'Otterplaat' weer vele leuke herinneringen bij u mag oproepen uit het Langedijker Verleden en ik wens u daarbij veel leesplezier.

In herinnering Jan IJff

Jan IJff, zoals velen hem hebben gekend

Op 25 oktober 2007 ontviel ons Jan IJff, initiatiefnemer, mede-oprichter, oud-bestuurslid en erelid van de Stichting Langedijker Verleden. Hij bereikte de leeftijd van 90 jaar. Op zich een respectabele leeftijd, maar iedereen die Jan gekend heeft, weet dat hij tot op zijn hoge leeftijd actief bleef en een vraagbaak was op vele gebieden.

Jan kwam op 1 augustus 1917 ter wereld in het gezin van Gerard IJff en Hillegonda van Exter. Zijn wieg stond aan de Luizeknip waar vader IJff slager was. Jan had bij zijn geboorte al een zuster, Clazien. Vader Gerard was later tuinder en Jan vond het als jongen heerlijk om in de Woudmeer en het Diepegat te bivakkeren. Toch trad hij niet in vaders voetsporen. Mede op aandringen van zijn moeder, die een broer had met een timmerbedrijf in Bergen, koos hij voor het vak van timmerman. Via diverse leermeesters en timmerbazen, van welke sommige in Haarlem, belandde Jan bij de firma Klinkert in Noord-Scharwoude. Inmiddels had hij zijn toekomstige echtgenote Grietje Kappel ontmoet, geboren in Noord-Scharwoude.

Zij trouwden in 1942 en vestigden zich in een klein huisje aan de Liefdelaan. Later werd een woning betrokken aan de Dorpsstraat op de hoek van de Kerklaan. Achtereenvolgens werden dochter Hannie en de zonen Gerard, Jan en Dick geboren. Vanaf 1958 veranderde er veel. De gemeentebode van Langedijk, oud-veldwachter Frederik Prins, ging met pensioen. Aan Jan werd gevraagd om de hamer en zaag te verwisselen voor een baan als ambtenaar. Hij heeft dit gedaan en met veel plezier de gemeente gediend. Naast zijn baan als bode vervulde hij de onbetaalde baan van brandweerman, later zelfs als commandant.

Interesse voor historie

Door zijn werk als gemeentebode kwam Jan veelvuldig in aanraking met documenten over de geschiedenis van Langedijk. Vaak waren dit ook oude documenten die toen nog in het gemeentelijk archief werden bewaard. Hij ontwikkelde een buitengewone interesse voor alles wat met de geschiedenis van Langedijk te maken had.

Het nog altijd gewilde fotoboek 'Langedijk herleeft' was één van de eerste initiatieven van hem. Het verscheen in 1975. Toen de voorbereidingen voor de 9-eeuwenfeesten in 1980 werden getroffen, raakte ook Jan erbij betrokken. Samen met o.a. Jan Otto kwam het boek 'Tussen Buitenland en Luizeknip' tot stand. In het kielzog van dit boek verscheen in 1982 'Adieu schipper', een boek over de Langedijker binnenvaart. Ook hieraan was het aandeel van Jan groot.

Samen met Jan Otto richtte hij 'De Schrijfcaemer' op en publiceerde diverse werken:

'Terugzien op morgen' en 'Geestmerambacht, een land gelegen aan de rand van de hel'. Later bewerkte hij de historische schetsen van Klaas Zeeman en gaf dit uit in boekvorm.

Op uitnodiging van Jan kwam een groepje minnaren der historie bij elkaar in september 1984. Het zou de start worden van de latere stichting 'Langedijker Verleden', gevolgd door de opening van 't Regthuis in 1989. Jan vervulde jarenlang de rol van bestuurslid en was altijd zeer betrokken bij elk besluit.

In het toenmalige 'Duizend Eilandennieuws' vulde hij bijna wekelijks de rubriek 'Kuieren door Langedijk'. Deze stukjes werden later in boekvorm gebundeld. Bij de oprichting van het blad 'Van Otterplaat tot Groenveldsweid' maakte Jan deel uit van de redactie en leverde ook trouw meerdere artikelen, waarbij hij putte uit eigen ervaring en vergaarde kennis van de afgelopen jaren.

Schrijven in dialect

Naast interesse voor historie had Jan ook schik in het maken van stukjes en rijmpjes in het West-Friese dialect.

Toen er begonnen werd met Skroivendevort, had men geen tekenars. Er is toen dankbaar gebruik gemaakt van de tekeningen van Jan. Later was dat niet meer nodig, maar toen begon hij zelf West-Friese rijmpjes en verhaaltjes te schrijven. Hij vatte dat zelf samen als 'Rare roimpies, onwoize versies en nag een deël malle vertelsels'.

Jan Ijff in de deur van 'zijn' Regthuis bij de opening in april 2007

Op de 'skroifeivende' van Langedoik II, waar hij ook lid van was, werd heel veel gelachen om wat Jan geschreven had. Samen met Truus Wedekind gaf hij de afgelopen jaren op eigen initiatief West-Friese boekjes uit waarin hij al zijn rare 'skroifsels' kwijt kon. De opbrengst was altijd voor een goed doel.

Jan bereikte de leeftijd van 90 jaar. We verliezen in hem een vriend, vraagbaak en zeer beminnelijk mens. We zullen hem heel erg missen in vele opzichten.

Tot slot een klein voorbeeld van de korte humoristische rijmpjes van Jan in 't West-Fries.

Meziek

*„Zag ik je lest bai de meziek?”
vroeg Piet an Klaas de Groôt.
„Welnei,” zee Klaas, „ik bleis gien neut,
'k speul enkel op m'n poôt.”*

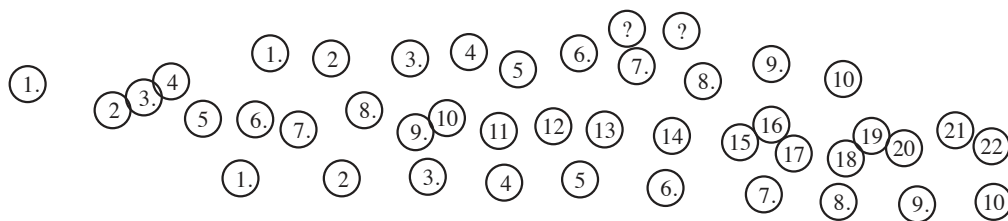
Reacties op het vorige nummer

De opening van de R.K.jongensschool in 1926

Van de heer Piet Kramer Klzn ontvingen we de welkome aanvulling op de groepsfoto.

Verder staat in de tekst dat de school later op ging in de Mariaschool. Dit is niet juist. De school, met de naam Jo-

zefschoon, werd deels gesloopt en ter vervanging werd de Duizend Eilandschool gebouwd aan het eind van het Zijperpad.

Voorste rij: 1. Arie Barten (raadslid van Oudkarspel), 2. Gerrit Bekker (raadslid van Zuid-Scharwoude; woonde in de Koog), 3. Jan Kroon (wethouder van Zuid-Scharwoude), 4. Burgemeester Van Spengler (burgemeester van Zuid- en Noord-Scharwoude), 5. Pastoor Van Noort van de St Janparochie, 6. Jacob Kroon (loco-burgemeester van Oudkarspel), 7. Pastoor Kok (bisschoppelijk inspecteur van het Katholiek onderwijs in het Dekanaat), 8. Cornelis Kramer Gzn (secretaris van het schoolbestuur), 9. Groen. 10. onbekend

Staande v.l.n.r.: 1. onbekend, 2. Cato de Laat, 3. H.A. Maas (dirigent van het muziekkorps Genot door Kunst), 4. 5. en 6 onbekend, 7. Catharina Duijvis-Deutekom, 8. Koopman?, 9., 10. onbekend, 11. Anna Groen-Duijves, 12. onbekend, 13. Kapelaan van Houten, 14. en 15. Anna Groen-Duijves (echtgenote van Jacob Groen), 16. Jan Ootjers (wethouder van Noord-Scharwoude), 17. onbekend, 18. Juffrouw Adelaar, 19. en 20. onbekend, 21. Zijp?, 22. Gerrit Bekker.

Bovenste rij v.l.n.r.: 1. Meijer (manufacturier van De Gunst), 2. onbekend, 3. Klaas Kramer Gzn, 4. Piet Duijves, 5. onbekend, 6. Geertje Krmaer-Frederiks (echtgenote van Jan kramer), 7. Jacob Groen, 8. Hendrik Metselaar, 9. Jan Vader (?), 10. Jan kramer Gzn. De bovenste twee heren zijn ook onbekend.

De Fakkeldragersdag

Nico Kaas schreef ons het volgende over de Fakkeldragersdag. In "Van Otterplaat tot Groenveldsweid" van oktober 2007 wordt op blz. 22 de vraag gesteld "Wat was een fakkeldragersdag?" Dit is wat ik na enig speuren op het internet vond:

De PvdA hield in de jaren vijftig jaarlijks een dag voor het partijkader. Die dag werd Fakkeldragersdag genoemd en werd gehouden in Utrecht. Deze informatie leid ik af uit een bericht in Trouw van 24 augustus 2007, citaat:

"In het najaar van 1958 greep PvdA-fractieleider Jaap Burger de jaarlijkse Fakkeldragersdag van zijn partij aan om de druk op het wankelende vierde kabinet-Drees op te voeren. De dag, in

het leven geroepen om de socialistische vlam brandend en de gelederen strijdbaar te houden, leende zich daar bij uitstek voor. Burger nam afstand van het kabinetsbeleid en formuleerde een aantal nieuwe en onmogelijke eisen. Nog geen maand later viel de ploeg."

De PvdA-kaderleden kregen kennelijk een vaantje, misschien de voorloper van de tegenwoordige badge...

Zo, nu weten we in ieder geval waarom Reyer Stins, de man van mevrouw Stins-Kouwen, destijds dit vaantje heeft gekregen.

Het leven van Jacob Kossen

Bij het artikel van Jaap Kroon over het leven van Jacob Kossen, was een foto afgedrukt van de 2000e spoorwagon van de Firma Rens Slot. De foto diende als illustratie over het leven van Jacob Kossen en de andere personen werden niet genoemd. We drukken hierbij alsnog de foto van 19 februari 1912 af met vermelding van alle namen.

Van links naar rechts zien we:

1.Chef Dantuma van het station Broek op Langedijk, 2.Jan Bakker, 3.Willem Dekker, 4.Jacob Kossen, 5.Kees Bakker, 6.Louw Doorn, 7.Dirk Bakker of Piet Schoen, 8.Jan Smak, 9.Jaap Bakker, 10.Piet Gootjes, 11.Jaap Blom, 12.Cor Kaas, 13.Louw Bodegraven, 14.Simon Goudsblom, 15.Jan Slot, 16.Arie Blom, 17.Kees Stam.

V.l.n.r.: 1.Piet Kramer (kastelein van De Roode Leeuw), 2.Pietje Schoenmaker (kastelein/winkelier in de Koog), 3.(met vest)Piet de Geus (kastelein van café Fortuin), 4.(linksboven Piet de Geus) Aris Kout, 5.(boven Kout) Dirk Kist. Van rechts af gezien: de derde volwassene van rechts: Simon Zeeman, daar links naast met zwarte jas en pet: Jan Schoenmaker, de vrouw met witte jurk: Wijntje Doorn, links van Wijntje: schilder Cor Oudendijk en daarvóór Jantje Blok, de vrouw van Pietje Schoenmaker.

De grafzerk bij de Koogerkerk van de familie Zeeman

De Koog

Mevrouw Nettie Newland-Zeeman uit Amsterdam, dochter van journalist Jan Zeeman, stuurde ons de volgende correctie.

Aangaande de foto die op pagina 40 staat. De derde volwassene van rechts is niet Klaas Zeeman (mijn oudoom) maar Simon Zeeman (mijn overgrootvader). Ik sluit tegelijk een foto bij van de grafsteen bij het kerkje van Zuid-Scharwoude. De foto in uw blad is dus twee jaar vóór zijn dood genomen. Klaas Zeeman is in 1962 overleden.

De rolpaal

Inleiding

Aan de oostzijde van 't Waardje werd een bocht naar rechts aangeduid als 'de rolpaal'. Oudere mensen in Langedijk herinneren zich wel de naam maar niet meer de paal zelf. Waarschijnlijk is die al lang verdwenen.

Een rolpaal is een paal die vroeger werd gebruikt als hulpmiddel bij het jagen van schepen. Daarbij werd het schip – bij vervoer van passagiers trekschuit genoemd – met een touw voortgetrokken door een mens of paard. De rolpalen herinneren aan de tijd dat de schepen in de kanalen bij windstilte door middel van een scheepslijn werden voortgetrokken, het zogenaamde 'jagen'. Om de schepen de bocht te kunnen laten maken, werden aan weerszijden van de kanaalingang ijzeren rolpalen geplaatst.

De rolpalen zorgden voor een geleiding van de jaaglijn, zodat de schepen niet in de kanaaloever terecht kwamen. De rolpalen bestonden uit een stalen constructie, met aan de boven- en onderzijde een bevestigingspunt of een oog, waartussen een houten of stalen rol werd geplaatst. Daaraan ontleent de 'rolpaal' dan ook zijn naam. De lijn tussen de trekschuit en trekker

Deze rolpaal staat nog bij Warmond vlakbij de Kagerplassen (foto: Rijksdienst Monumentenzorg)

werd bij het nemen van scherpe bochten om de rol- of draai-paal gelegd. De rol draaide om zijn as, zodat de kabel van de scheepsjager er langs kon schuren. De schipper zorgde, door het geven van tegenroer, dat de boot zonder de kant te raken de bocht om kwam. In Groningen werden de rolpalen later ook gebruikt als zeilschepen op de binnenwateren niet verder konden zonder wind.

De rolpaal is in Nederland een zeer zeldzame verschijning geworden, hoewel ze in de provincie Groningen nog op enkele plaatsen voorkomen. Voor zover bekend, zijn er in Noord-Holland geen rolpalen meer over. In Zuid-Holland staat langs de Zijl bij de Kagerplassen nog een ijzeren rolpaal.

Enkele palen leven voort in plaatsnamen. Rolpaal is de naam van twee buurtschappen. Eén in de gemeente Westland in de provincie Zuid-Holland en één in de gemeente Ooststellingwerf in de provincie Friesland.

De trekschuit

Een trekschuit is een historisch schip met een roefje, dat door een paard of door menselijke kracht vanaf de wal werd voortgetrokken. De trekschuit werd vooral gebruikt voor vervoer van passagiers. Het schip werd getrokken door de snikjong of jagertje. Dit trekken werd zoals gezegd 'jagen' genoemd. Het pad waarlangs de jager liep, heette jaagpad. Dit jagen ging zeer langzaam, vaak niet sneller dan 2 à 3 km per uur. De naam Jaagweg komt nog wel voor als overblijfsel uit de tijd van de trekschuit.

Langs dit pad (nu de rijweg van de Waarddijk Noord) moeten de jagers met hun paarden hebben gelopen.

In de 17e en 18e eeuw waren er in Holland, Friesland en Groningen veel verbindingen die met trekschuiten werden onderhouden. Tot de komst van de spoorwegen in de 19e eeuw was de trekschuit de meest comfortabele en regelmatige wijze van transport tussen de steden en dorpen die met trekvaarten waren verbonden.

Aan de huidige Waarddijk Noord in Oudkarspel staat nog een schuur vlak voor de bocht naar rechts richting 't Waarland. Bij deze schuur hoorde ooit een huisje dat later is verbrand. Dit huisje stond bij veel mensen bekend als 'het huisje bij de rolpaal'. Rolpaal, trekschuit en het huisje bij de rolpaal, alles is inmiddels verleden tijd.

Een oude opname van de Waarddijk Noord in Oudkarspel met op de voorgrond het huisje bij de rolpaal. In de verte zijn de kerk en de molen van 't Waarland te zien. Momenteel wordt dat uitzicht door bomen belemmerd.

Meester Veenstra vertelt

Inleiding

In 1965 kwam de toen 25-jarige Geert Veenstra als onderwijzer te werken aan de Openbare Lagere School aan de Kerklaan in Noord-Scharwoude. Van zijn belevenissen is meester Veenstra, die het laatst directeur was van de openbare basisschool De Meerpaal in de gemeente Anna Paulowna, momenteel bezig een boek te schrijven. Wij zijn hem zeer erkentelijk dat hij zijn zevenjarige Langedijker periode beschikbaar wilde stellen voor ons blad.

Aansluitend aan onze expositie over de lagere scholen in Langedijk geeft dit een mooi tijdsbeeld.

Het begin

Het was in de Tweede Wereldoorlog, in 1940, dat ik op zondag 20 oktober, in het kleine dorpje Elsloo geheten, werd geboren. Een dorp dat bestond uit een lintbebouwing tussen de boterfabriek en de smederij van Santing. Het dorp telde drie cafés, een winkel, een voetbalveld, twee bakkers, een prachtig oud kerkje met een mooie klokkenstoel er naast, die mijn grootvader, Folkert Veenstra, nog heeft getimmerd en dan vele boerderijen.

Het dorp lag gevlijd tegen de heidevelden van Appelscha en aan de andere kant de bouwlanden en weilanden van het Friese land. Daar zag ik het levenslicht.

In 1946 ging mijn vader bij de Hoogovens in IJmuiden werken en ging ik na de kleuterschool naar de lagere school in Velsen-Noord.

Na 1 jaar VGLO ging ik naar de Willem de Zwijgerschool in IJmuiden, waar ik in 1958 het MULO-diploma behaalde.

Op de fiets en later op de brommer ging de jonge Geert van Beverwijk naar de Rijks Kweekschool aan de Leidsevaart te Haarlem. Het was hard studeren. Ik behaalde in 1962 mijn onderwijzersakte en in 1964 behaalde ik de akte 41 B, de volledige bevoegdheid.

Een nog jonge Geert Veenstra

Aanstelling in Noord-Scharwoude

Na enige mislukte pogingen bleef ik solliciteren. En het lukte. Meester Kriek, het hoofd van de Lagere School in Noord-Scharwoude, kwam bij ons thuis en had een gesprek met mij. Daarna mocht ik een proefles in zijn school geven. Ik voelde dat het goed zat en met ingang van 1 augustus 1965 werd ik benoemd op de lagere school te Noord-Scharwoude in de gemeente Langedijk. Wat waren we blij.

Kapper Jan Beenken met zijn vrouw en zoon voor de kapsalon in Noord-Scharwoude. De foto dateert uit een vroegere periode dan waarover Geert Veenstra schrijft.

Bij kapper Beenken op de Dorpsstraat liet ik mijn haar knippen en vroeg hem meteen of hij een kosthuis voor mij wist. "Ja, daar zorg ik voor," zei hij.

Hij hield woord en vlak bij school kreeg ik een kamer die ik moest delen met een jongen, die op de Chips fabriek werkte. De weekenden ging ik naar huis met mijn brommertje. Ondertussen had ik wel mijn rijbewijs gehaald. De eerste ouderavond huurde ik een auto en met mijn verloofde ging ik eerst bij het huis kijken, wat wij in de nieuwbouw hadden uitgekozen en daarna gingen we naar de school. Zo sloegen wij twee vliegen in een klap. Bij iemand anders wonen beviel mij slecht. Om een voorbeeld te geven: de bewoners gingen het toilet opknappen. Zelf gingen ze naar de schoonouders, die verderop in de straat woonden en wij moesten het maar bekijken. Dus liep ik zo nu en dan maar weer even naar school om een grote of kleine boodschap te doen. Els, onze oudste, werd geboren op 18 oktober 1966 en op 2 december 1967 werd onze zoon Thijs geboren in de Langedijk.

*Het gezin Veenstra woonde aan de toen nog nieuwe
Gladiolenstraat 1 in Noord-Scharwoude*

Aan de slag

Het salaris werd op de hulpsecretarie in het oude gemeentehuis van Zuid-Scharwoude uitbetaald. We moesten het zelf halen. Ik mocht niet bij de juf van de tweede achter in de auto zitten. Dat was niet gepast. Ondergetekende zat dus mooi voorin, naast het hoofd der school. Op de achterbank zat zijn vrouw, die ook voor de klas stond, samen met de blonde juf.

Ik had een combinatieklas 3-4. Het waren wel meer dan dertig leerlingen en sommigen spraken ook nog Westfries. Maar ik vond het geweldig.

Op de woensdagmiddag nam ik ook een knutselclub van de Langedijker Jeugdvereniging "De Spoorzoekers" van het hoofd over. Ik was toch eenmaal in het dorp. We timmerden boven op de zolder bij de timmerfabriek. We staken eerst een heel smal bruggetje over, we zaten immers in het land der duizend eilanden, en kwamen dan in de fabriek. Hout hadden we gelukkig genoeg en we knutselden wat af. Als voorbeeld maakte ik een bakje voor de knijpers. Het staat nog steeds in ons huis. Ik vond het leuk werk. Als het mooi weer was, gingen we op de fiets naar de duinen en struinden daar wat rond. Zo leerde ik de kinderen ook beter kennen.

Op school hadden we in de Langedijk een leuk team: Meester Kriek en zijn vrouw Jannetje Kriek-Baas, Frits Endstra, Annet Hoveling, Elly Das-Dekker en ik, zei de gek. Als de school begon, had iedere klas zijn eigen plekje om zich op te stellen. Meester Kriek liep langs de rijen en

pakte de zondaar, die niet goed op zijn tegel stond, eens flink in de kladden. Rijtje voor rijtje gingen wij naar binnen en konden de lessen beginnen.

Op school werd twee keer per jaar vergaderd. Eén keer om de schoolreisjes af te spreken en één vergadering vlak voor de overgang, waar we een leerlingbespreking hielden. Dat vond het hoofd der school voldoende. Soms kwam hij dan mijn klas binnen met een stapeltje nieuwe leesboekjes, waar ik echt niet om gevraagd had.

Lesgeven aan Langedijker kinderen

Ook ik was nogal streng. Een leerling, die te veel kletste, zette ik voor straf in de hoek en ook na schooltijd liet ik hem daar nog even staan, natuurlijk met zijn gezicht in de hoek. Dat had ik al te lang gezien. Hij stak zijn vinger op en vroeg of hij naar het

toilet mocht. Dat kon natuurlijk niet, want misschien peerde hij hem wel. Ik kende immers mijn pappenheimers.

Even later had hij de kleine boodschap in zijn broek gedaan. Natuurlijk liet ik hem toen gauw gaan. Ik was bang, dat hij de volgende dag de krant niet in mijn bus zou doen, maar gelukkig vond ik mijn krant op mijn vloermat. Om het weer goed te maken, mocht hij mij helpen om de klas van meester Kriek te versieren, want die werd jarig. Samen trokken wij vroeg het lokaal van meester Kriek binnen. Hij mocht de bovenramen dicht doen, want het was fris genoeg in het lokaal. Hij pakte de lange stok met de ijzeren haak en sloeg het bovenste raam aan gruzelementen. Dat was een mooie wraakactie. Samen hebben wij de scherven opgeruimd en de slingers opgehangen.

In de jaren zestig werd de oude school uitgebreid met een nieuw gedeelte

In de winter was de sloot langs het gebouw met een laagje ijs bedekt. Plotseling hoorde ik, toen ik na schooltijd nog in het lege lokaal de schriften nakeek, een harde gil. Een schaatser was onder de brug door het ijs gezakt. Vlug haastte ik mij naar de plek des onheils. Twee moeders stonden al aan de wallenkant met een stuk waslijn in hun handen. Stom toevallig lag er een ladder achter een woning en ik gooide deze naast het jonge mens, die er uit kroop. Hij hilde nogal. "Waarom huil je zo?" vroeg ik. "Het is al de derde keer vandaag, dat ik door het ijs zak. En ik heb geen schone kleren meer," snikte hij. Ik kon er wel om lachen.

De zesde klas ging op schoolreisje naar Gaasterland. De leerkrachten gingen allemaal mee. De fietsen en de kinderen werden met auto's naar Enkhuizen gebracht en met de boot gingen wij naar Stavoren. Het regende lekker en we fietsten naar Balk. De kinderen sliepen in verbouwde bunkers en ze slopen van de ene naar de andere bunker. De volgende dag had meester een fijne fietstocht om één van de meren bedacht. Zelfs ik, als echte Fries, vond het helemaal niks. Gelukkig mocht ik met de juffrouwen een puzzeltocht in het bos uitzetten. Dat vond ik wel leuk. Toen wij thuiskwamen gaf meester Kriek voor de ouders een dialoog. Hij begon met het vertrek en zei, dat dat het begin was en zo maakte hij nog een leuke presentatie. Ik vond het knap. De presentatie werd in de hal van de school gehouden. Hier namen we ook afscheid van de zesde klas met een musical. Wim Kaan, de zoon van de wethouder en later zelf ook onderwijzer, liep met een buikorgeltje een zoet liedje te zingen en de gemeentesecretaris speelde op zijn viool. Proef je de sfeer al?

Het echtpaar Kriek

Meester Kriek brak op een kwade dag zijn been. Hij woonde vlak naast de school en kwam dus gewoon zittend voor de klas lesgeven. De gymlessen nam ik voor mijn rekening en hij nam dan mijn klas over. De gymzaal zat bijna aan de school vast en eens per week speelden wij, onderwijzers, daar volleybal tegen de middenstand. Het ging er fanatiek aan toe, al moest ik natuurlijk voorzichtig aan doen voor mijn zwakke rug. Daar meester Kriek tegen zijn pensioen liep, had hij een bungalow aan de Noordlaan in Bergen gekocht. De gemeente was daar niet zo blij mee, want de meester moest

eigenlijk in de gemeente wonen. Bij een van zijn ritten naar het nieuwe huis kreeg meester Kriek een heel zwaar ongeluk. Zijn dochters, die specialisten waren in het ziekenhuis, hebben hem toen weer een beetje opgekalefaterd. Toch was het niet meer onze vertrouwde meester Kriek. Hij had een snor om de littekens te verbergen.

Zijn vrouw gaf ook nog steeds les en hield de voordeur goed in de gaten. Op een dag kwam er een persoon de school binnen wandelen. Juf Kriek-Baas, en een baas was zij, ging pront en kwiek voor hem staan, met beide handen in de zij en vroeg:

"Wat komen we doen?"

"Ik ben de inspecteur en wil uw man spreken," sprak de man die Turkstra heette.

"Oh, oh," stamelde onze juf en riep haar man.

Bij het afscheid van ons hoofd der school, schreef ik een stukje voor de krant. Ik had het over een rode stoel, maar het was paars, volgens juf Kriek. Vrouwen moeten altijd het laatste woord hebben.

Het echtpaar Kriek neemt afscheid en wordt verrast met veel geschenken

Ons nieuwe schoolhoofd was de heer Klanderman. Ik had wel eens iets over hem gelezen want op zijn vorige school haalde hij elke dag de kinderen op met zijn auto en bracht ze ook weer thuis. De rijtjes voor de ingang verdwenen en de kinderen mochten, als wij in de klas waren, al eerder naar binnen druppelen. Iedere leerkracht had, naast de voordeur, dan ook zijn eigen druppel hangen en als je er was hing je jouw druppel andersom en waren de kinderen welkom.

In het speelkwartier mochten wij rustig schoolmelk (dat dronk ik namelijk meestal) en koffie drinken.

De kinderen moesten het zelf op het plein oplossen. Als de bel ging, kwam de gehele ploeg naar binnen rennen. Het duurde dan ook niet lang of het eerste meisje werd door de glasruit gedrukt en kwam in onze binnentuin terecht. Broek stuk, been stuk. In 1969, toen wij in de Gladiolenstraat woonden haalde deze meester de akte i (tekenen) en in 1970 de akte r (handenarbeid) en het E.H.B.O.-diploma, zodat ik bij ongelukjes op school of plein kon helpen.

Het team van de school bestond in 1971 uit (van links naar rechts) de heer Jan Klanderman, Frits Endstra, juf Dekker, juf Hoveling en Geert Veenstra

In onze mooie hal met zijn prachtige muurtekening, werden kistjes geplaatst. Wij mochten ze met ouders op onze vrije zaterdag verven en daar werden alle leesboeken ingestopt. Dat was onze bibliotheek. De ouders werden voortaan in een kerkgebouw ontvangen als er iets mee te delen was.

Herinneringen

Zeven jaren had ik in de Langedijk prettig gewerkt. Ik had samen met mijn vader de tuin aangelegd. We hadden tuinhekjes geplaatst, zodat onze kleine Thijs er niet uitkon.

Wat hadden we fijn met elkaar gevoetbald in Oudkarspel. Jammer, dat Jaap Naberman toen door zijn enkel ging en wat was ik gauw moe.

Ook de vergaderingen van de Onderwijsbond zal ik

niet gauw vergeten. Op 1 juli 1962 was ik al lid geworden van deze vakbeweging en ik ging vol goede moed naar de vergadering in Zuid-Scharwoude. We vergaderden in de Koog en we waren met z'n drieën: meester Kriek, meester Boon van de lagere school in Oudkarspel en ondergetekende. Na een korte huishoudelijke vergadering liet de heer Boon zijn dia's zien: over zijn reis naar Moskou.

Onze dochter Els ging naar de plaatselijke kleuterschool, naast de kerk en zij speelde vaak met ons buurmeisje Gerie van der Plas. Laatstgenoemde had haar ook zo lief geholpen bij haar eerste stapjes. De plaats, waar we met onze kleine kever steeds op weg gingen, zelfs met een bedje achter de achterbank, waar de jongste van ons heerlijk lag te slapen.

Daar, waar de vaarpolder werd veranderd in een rijpolder. Je kon zo mooi van het ene eiland bij de Dorpsstraat over de hoge brug, dwars door een boet naar een ander eiland lopen. Zeer bijzonder en mooi. Waar we veel familie hadden ontvangen en onze twee kinderen waren geboren. We lieten alles achter, je zou er sentimenteel van worden. Misschien later maar een boek over schrijven en dan alles mooi in chronologische volgorde opschrijven.

Na deze periode werd schrijver dezes directeur van de openbare basisschool De Meerpaal te Anna Paulowna. Ik heb afscheid van het onderwijs genomen op 16 april 1997. Meer dan 50 jaar naar school gegaan en meer dan 1000 kinderen gehad en dat kunnen niet veel vrouwen zeggen.

Een klassenfoto uit 1971 van de gecombineerde klassen 3 en 4

“Metien make dat bien, want ik barst van ‘t werk!”

Bram Borst, vertellend aan tafel

Er zijn van die verhalen die je maar één keer hoeft te horen en je vergeet ze nooit meer.

Daartoe behoort ook het verhaal van tuinder Bram Borst (geboren 1917), die tijdens zijn werk op een akker in het Geestmerambacht bijna verongelukte. Alleen door zijn wilskracht had hij zich weten te redden. Het verhaal dat ik ooit thuis te horen kreeg als klein jongetje, kan ik na ruim 50 jaar nog van de 90-jarige Bram zelf te horen krijgen.

In de herfst van 2007 interviewde ik hem en kreeg ik een heel helder verslag van een onverwacht en bizar ongeluk.

Nag effe gauw een kantje freze

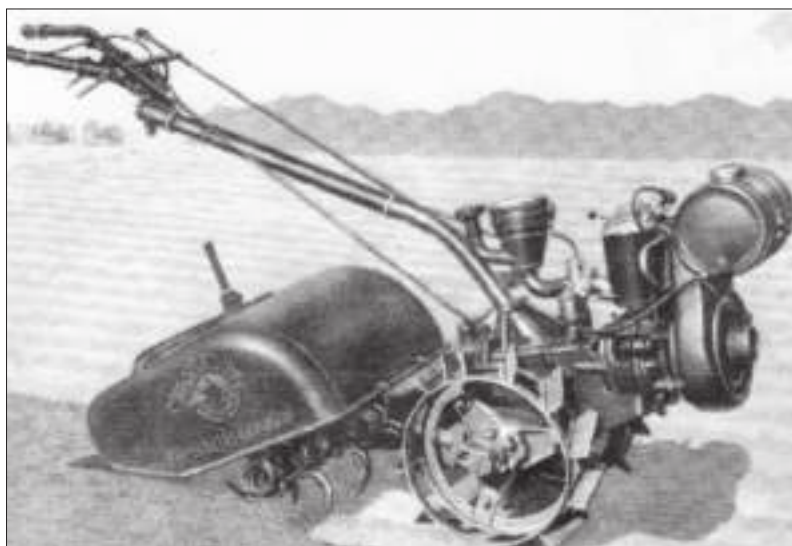
Het is mei 1957, Bram Borst werkt met zijn knecht Arie Kaag net voorbij de grote sloot de Winterweg op de akker de Haverslik. Elke akker heeft namelijk een naam, en zoals elke akker, moeten ook de randen (tuinders zeggen altijd kanten) van de Haverslik goed worden bijgehouden. Zo voorkom je dat het lastig te bestrijden kweekgras teveel de akker zelf op gaat groeien. Dit kan ook wel met de hand met een wieder gedaan worden, maar de opkomende mechanisatie in de jaren '50 maakt dit werk veel gemakkelijker. Niet met een trekker, die Bram al in 1947 aanschafte terwijl niemand dat nog deed in Langedijk, daar kom je niet dicht genoeg mee bij de slootkant. Hij heeft ook een kleine motorische frees op twee wielen, daar kun je dit werk veel beter en sneller mee doen en kom je wel goed dicht bij de slootkant. Maar ja, het loopt al tegen twaalf uur en elke tuinder spoedt zich altijd even voor twaalfen naar huis. Gewoonte is dat bij de Langedijker tuinder dan het

warme eten op tafel komt.

Bram stuurt daarom zijn knecht Arie Kaag om kwart voor twaalf weg met een klein schuitje. Die kan dan op handkracht varend met de kloet op tijd thuis zijn. Zelf zal hij met de motorschuit wel naar huis gaan, dan kan hij net nog even een kant frezen. Hij start de tweewielige frees van het merk Bungartz en houdt hem tijdens het rijden zo goed mogelijk in zijn kracht. Met zo'n schuin aflopende kant is het lastig om de frees op de akker te houden. Voor je het weet glijd je weg en beland je in de sloot.

De sloot in

En dan opeens gebeurt dat toch! Bram glijdt de sloot in met de Bungartz die gewoon doordraait met zijn scherpe metalen pennen.

Voorbeeld van een frees op twee wielen, van het merk Bungartz. Let op de pennen links onder, waarvan er eentje door Bram zijn voet sloeg.

Hij komt er met een voet onder en dwars door zijn werkschoen heen (klompen droeg hij nooit) slaat er een pen vast in zijn voet.

Daar ligt hij dan, in een ondiepe modderige sloot met allemaal kroos aan de oppervlakte en een pen van de frees dwars door zijn voet. “Ik moest mijn voet draaien om die pen eruit te krijgen en kroop de akker op. Mijn voet was helemaal opgezet en zat vol modder en doppieskroos, maar het gekke was dat ik helemaal geen pijn voelde!

Ik hinkelde naar de motorschuit en zag een heel bloedspoor achter me aan. Ik wilde wel graag dat iemand me ging helpen, maar ja, alle tuinders waren al naar huis voor het warme eten van 12.00 uur.”

De tuinders die wat verder van de Winterweg af aan het werk waren, die bleven daar "de hele dag op brood" (brood mee voor de hele dag), die kwamen pas tegen 18.00 uur weer terug. Dan maar wachten op de tuinders die dichterbij werkten en na hun warme eten tegen 13.00 uur weer aan kwamen varen? Dat zou misschien ook al te lang duren door het flinke bloeden. Bram kiest er daarom maar voor om te proberen zelf naar huis te komen. Dan moet hij wel de motor aan zien te krijgen! Met een slinger moet je namelijk met enige kracht die motor door de compressie heen zien aan te slingeren, dan pas start hij. Bram kan maar op één been staan, veel kracht kan hij dus niet zetten, toch lukt het hem de motor aan de praat te krijgen. Hij vaart richting zijn huis dicht bij de Mosselenbrug, net voorbij de grote conservenfabriek van Verburg. Opeens merkt hij dat hij Verburg niet meer ziet!

Situatie hoe Bram naar de Mosselenbrug moest varen

en de schuit bij mij achter het huis aan te leggen. Ik liet me op de stels vallen en zo zag mijn dochter Tineke me, die net uit school kwam. Toen werd de ambulance snel gebeld met Steven de Rijcke en dokter Wilmink, die reden me naar het ziekenhuis in Alkmaar. Het schaaltje dat ze onder mijn voet hielden wegens het bloeden liep in Alkmaar over weet ik nog".

Bram Borst was een van de eersten die vroeg met mechanisatie begon. Hier staat hij trots op het bedrijf van Co Kamper aan de Veertweg naast zijn eerste trekker, op de achtergrond is de Nieuwe Weg te zien. Al in 1947 kocht hij deze trekker, toen in Langedijk nog niemand dat deed. Hij staat dicht bij de plek waar zijn akker Haverslik lag voor de verkaveling.

Foto 2008, genomen door Co Kamper.

"Ik raakte zeker een beetje weg want opeens zag ik Verburg helemaal niet meer. Ik gaf m'n eigen toen een klap in mijn gezicht en ja toen had ik weer zicht. Zo wist ik thuis te komen

Die voet moet er wel af

"In het ziekenhuis moesten we 3 uur wachten voordat ik geholpen kon worden, bloedgroep uitzoeken en zo en toen keken de doktoren heel zorgelijk naar mijn voet. Het was alles modder, bloed en doppieskroos en dokter Horninge hoor ik nog zeggen: "dat wordt een hele klus, die voet moet er denk ik wel af".

De reactie van Bram daarop is even stellig als onverwacht:

"Metien make dat bien want ik barst van 't werk"

Dat maakt zeker zoveel indruk, dat de doktoren toch aan de slag gaan en na uren opereren weten ze inderdaad zijn voet te behouden!

Bram ligt daarna nog 8 à 9 weken in het ziekenhuis voordat hij naar huis mag, maar zijn voet zit er nog aan en hij kan weer aan het werk in zijn tuindersbedrijf.

Zo loopt op het nippertje een totaal onverwacht ongeluk maar net goed af. Door de wilskracht van Bram en een beetje geluk misschien ook wel. Maar zeker ook omdat de doktoren de reactie van Bram erg gewaardeerd moeten hebben toen ze zeiden dat "die voet er wel af zou moeten..."

Bronnen:

- Bram Borst
- Co Kamper
- Marianne Teunis, van Stichting COOG

Aris Berkhout, de beste kolver ooit

Inleiding

Het Westfries Archief heeft in 2007 samen met de Koninklijke Nederlandsche Kolfbond door middel van een kleine expositie aandacht geschonken aan de kolfsport. Bij de voorbereiding hoorde ik dat Aris Berkhout, vader van mijn oom Cor Berkhout, de beste kolver is geweest die ons land ooit heeft voortgebracht. Nu is de kolfsport niet de meest beoefende sport in Nederland, maar toch, de beste kolver ooit...

Een mooie aanleiding om me eens in de kolfsport en natuurlijk in het bijzonder in de sportieve prestaties van Aris Berkhout te verdiepen.

Aris poseert met kliek.

De foto dateert naar schatting uit de jaren vijftig

De kolfsport

De eerste vermelding van de kolfsport dateert van 1360. Het betreft een ordonnantie van de stad Brussel. De inwoners van de stad Brielle kregen in 1398 toestemming om buiten de stadswallen de kolfsport te beoefenen. Kolven, toen nog 'colven' genoemd, was een buitensport, waaruit ook de sport golf is ontstaan. Tot in de twintigste eeuw werd de sport in strenge winters ook wel op het ijs

beoefend. De vloer moest volkomen waterpas zijn en de ijslaag voldeed aan deze eis. De kolfsport wordt tegenwoordig uitsluitend binnen beoefend op banen die voldoen aan de afmetingen en eisen van de Nederlandsche Kolfbond. De Nederlandsche Kolfbond is op 13 mei 1885 opgericht op initiatief van dokter G.C. van Balen Blanken uit Spanbroek.

Het aantal kolfbanen is in het verleden bijzonder groot geweest. Op dit moment zijn er in Nederland nog maar weinig banen over, die grotendeels in West-Friesland te vinden zijn. Momenteel beoefenen ongeveer 600 mensen de kolfsport. Zij zijn aangesloten bij 34 verenigingen. Kolven wordt zowel door mannen als door vrouwen beoefend.

De spelregels voor het kolven zijn niet zo vreselijk ingewikkeld. Al snel kun je als beginnend kolver aardig meekomen. Om topresultaten te bereiken moet je een vaste hand hebben en jaren van intensieve training achter de rug hebben.

De Kolfbond organiseert jaarlijks kampioenschappen. Bij veel takken van sport is er wel een gedoodverfde winnaar, maar dat is bij kolven nooit het geval. Het behalen van de titel heeft met zoveel factoren te maken dat de uitslag van de kampioenschappen niet te voorspellen is. Dit maakt kolven ook interessant en boeiend. Verder is het een sport die door mensen van alle leeftijden beoefend kan worden, je bent eigenlijk nooit te jong of te oud.

Aris en zijn zus Trijntje Berkhout op jonge leeftijd. Enkele jaren na het maken van deze foto zette Aris zijn eerste schreden al op de kolfbaan

De persoon Aris Berkhout

Aris Berkhout werd op 17 maart 1879 geboren als zoon van landbouwer Cornelis Berkhout en diens vrouw Suzanna Kist. Aris had één zusje, genaamd Trijntje. Op 28 april 1907 trouwde hij in het gemeentehuis van Nieuwe Niedorp met Pietertje Dekker uit Aartswoud. Het jonge stel vestigde zich in Zuid-Scharwoude. Op 8 juni 1908 werd zoon Cor geboren, hun enige nakomeling.

Aris als personeelslid van het café. 'Oppasser' Aris zien we helemaal rechtsachter op de foto. De foto dateert waarschijnlijk uit de jaren twintig à dertig van de vorige eeuw. Het vermoeden bestaat dat de opname is gemaakt bij Concordia in Noord-Scharwoude. Helaas zijn de overige personen op de foto op dit moment onbekend.

Net als zijn vader verdiende Aris zijn brood in de tuinbouw. Daarnaast werkte hij als 'oppasser' in café's. De taak van een oppasser was bij drukte een beetje toezicht te houden. Aris hield meestal het biljart in de gaten. Bij de Kolfbond trad hij jarenlang op als markeur, maar het is mij onbekend of dat inkomsten opleverde.

Op 18 maart 1963 overleed zijn vrouw Pietertje en bleef hij alleen achter. Na een jaar nam hij zijn intrek in bejaardentehuis 'Buitenzorg' te Oudkarspel. Hij had daar een piepklein kamertje met uitzicht op de mesthoop van de naastgelegen boerderij.

Dagelijks nam hij na het middageten de bus naar Zuid-Scharwoude. Gewoontegetrouw stapte hij uit bij café 'De Roode Leeuw' bij de Kromme Brug, want hij moest eerst even bij Nelie Kramer een borreltje doen. Voor diverse mensen deed hij vervolgens kleine boodschappen en hij ging ook nog even bij zijn schoondochter Maartje aan. Op deze manier was hij de hele middag onder de pannen. Ondanks zijn verhuizing naar Oudkarspel bleef hij een bekende verschijning in Zuid-Scharwoude. Hij was en bleef een echte Zuid-Scharwouder.

Op 15 maart 1974 overleed hij, twee dagen voor zijn vijfenegentigste verjaardag.

De kolver Aris Berkhout

Op jeugdige leeftijd al kwam Aris in aanraking met de kolfsport, als schooljongen was hij na schooltijd al in de weer op de kolfbaan van zijn oom Aris Kist, eigenaar van de Roode Leeuw. Aris Kist was de grootvader van Nelie

Kramer, de latere eigenaresse van dit café. Aris sloeg op kousenvoeten zijn eerste partijen. Op ongeveer vijftienjarige leeftijd werd hij lid van Kolsociëteit 'Op Maat' te Zuid-Scharwoude.

Tijdens de Nationale wedstrijden van 1905, gehouden te Spanbroek, behaalde hij de juniors-prijs. In 1906 behaalde hij zijn eerste grote succes, namelijk een tweede prijs in Nieuwe Niedorp. Op de Nationale wedstrijden van 1919 te Alkmaar haalde hij zijn eerste kampioentitel. Nog vier keer daarna wist hij de kampioentitel in de wacht te slepen. Niemand heeft hem dit ooit nagedaan. Daarnaast wist hij nog ontelbare andere prijzen te behalen. Als korpskolver van 'Op Maat' had hij een groot aandeel in de korpsprijzen van deze vereniging.

Aris en Pietertje gefotografeerd ter gelegenheid van hun 50-jarig huwelijksfeest op 28 april 1957

Aris heeft zich verder gedurende ongeveer dertig jaar verdienstelijk gemaakt als markeur van de Kolfbond. Een markeur beoordeelt of een bal aan is of mis en hoeveel punten de kolver voor iedere klap krijgt. Op bijna 77-jarige leeftijd is hij hiermee gestopt. Het kolven heeft hij volgehouden tot een paar jaar voor zijn dood. Bijna tachtig jaar heeft hij zich met de kolfsport bezig gehouden en dat is op zich al een bijzondere prestatie. Als dank voor zijn vele verdiensten is hij benoemd tot erelid van de Nederlandsche Kolfbond.

Slot

Als je Aris ontmoette, had je niet de indruk dat je te maken had met een nationaal kampioen. Hij bleef gewoon wie hij was. Hij was een aardige, vriendelijke man die hield van het leven. Kolvers beschouwen elkaar als vrienden en ik denk dat die vriendschap minstens zo belangrijk voor hem was als zijn kampioenstitels.

*Aris met onafscheidelijke sigaar.
Op deze foto is Aris naar schatting 75 jaar.*

Karikatuur van Aris. Krantenberichten over het kolven werden vaak opgesierd met getekende portretten. Van Aris is een aantal van deze prentjes bekend.

*De prachtige Jugendstil-klok die Aris met kolven heeft gewonnen. De klok tikt nog steeds en hangt nu in de huiskamer van zijn kleindochter Nel.
(foto Nel de Hart-Berkhout)*

*Zilveren molen, gewonnen door Aris en nu in bezit van zijn kleindochter Nel.
(foto Nel de Hart-Berkhout)*

*Geraadpleegd:
Archief Nederlandsche Kolfbond
(Westfries Archief Hoorn)*

*Met dank aan:
Nel de Hart-Berkhout te Venhuizen en Marian Berkhout te Slootdorp*

Sjouwe en douwe

De grôoste ramp ware de brugge over de Voorburggracht. Wat docht je van de brug van de Kroônstreit in Oudkarspel?

Inleiding

Wim Goudsblom is al weer verscheidene jaren lid van de West-Friese Skroifgroep Langedoik II. Trouw komt hij om de vijf weken uit zijn huidige woonplaats Egmond aan den Hoef naar Langedijk. Wim schrijft vaak over actuele dingen, maar af en toe grijpt hij terug op een jeugdherinnering. In het navolgende stukje blikt hij in het dialect terug naar de tijd dat hij de bestellingen voor zijn vader, Dries Goudsblom, moest uitventen.

Sjouwe en douwe

Dat hew ik al vroeg leerd in de groentezaak van m'n vader. Nag amperan van skoël kreeg ik een transportfiets, den kon ik de bestellings bai de klante rondbringe. Een voilingkrat vóór en een mand achterop, reed ik van klant nei klant om groente en fruit op toid of te leveren. As de krat vol was en alles kon niet mee, zette ik weld'rs een plank tussen de krat en de dreiger, den kon d'r nag een kissie bovenop.

Den had je aars wel een moeilijke start, maar m'n moeder hield 't spul in evenwicht. Ik op de trapper en een harde douw in m'n reg, zo werd ik den lanceerd.

Stoppe vond ik niet zo erg 'oor, ik liet me gewoôn teugen een hekkie of een muur anzakke. De grôoste ramp (ok voor slagersknechte en bakkers) ware de brugge over de Voorburggracht. Wat docht je van de Dubbelebuurt in Broek, de Prinsegracht in Zuiskerwoud of de Kroônstreit in Oudkarspel? Pade met minstens twuntig huize! Eerst je fiets met kiste en mande teugen 't hek zakke leite, recht

d'rvoor en den 't spul boven an de breg zien te kroigen. Rap op je zadel en met een rotgang d'r vanof. Maar was 't te zweer of te glad, den most je weld'rs wachte op een zetje van d'ien of d'aar.

Toedat ik wat later een bakfiets kreeg, werd 't 'r ok niet betterder op bai die lange pade. Nou vulde ik de krat vanuit de bakfiets die an de Durpsstreit stond. De spulle voor de verste klant onderin, krant d'rtussen voor de volgende, tot ie vol was en soms met een kop 'rop as je 't in ien keer dreige kon. Den de krat op je nek en sjouwe maar. Wat was dat pad lang en die krat werd alsmaar zweerder, ok as d'r weer een klant voorzien was van vitamine a tot z. Zo met dat sjouwe en douwe langs de weg, leer je ok een hoop mense kenne die je altemet een zetje gawe. Zoas plisie Welle, die me over de Mosselbrug douwde en vroeg hoe oud of ik was. Ik was voiftien (je moste zestien weze voor een bakfiets) maar wou niet liege. Dat ik zoide naar waarhoid dat ik nag zeuventien worre most.

Ok kon ik de meeste buschauffeurs van de NACO. Of 't m'n beste vrinde ware? Dat weet ik niet hêlegaar. Altemet moste ze stoppe omdat die sluuve knul met die bakfiets midden op de weg, halverwege de Broekerbrug 't verkeer ophield. De buschauffeur d'ruit, moin d'r overheen douwe, op nei de volgende hindernis. Ooit vroeg een chauffeur an moin:

„Weerom ga je niet an de kant, den ken ik 'r deur.”

„Noh,” zoide ik, „as ik dat doen den staan ik d'r murgen nag. Bedankt voor je douwtje en tot koik.”

Het VOC-schip Outcarspel

Inleiding

In 1602 werd uit diverse reeds bestaande compagnieën de Verenigde Oostindische Compagnie, kortweg VOC genoemd, gesmeed. In de tweehonderd jaar dat de VOC heeft bestaan, zijn door of namens de VOC veel schepen gebouwd. Vanuit Nederland hebben er naar schatting 4600 afvaarten plaatsgevonden met ongeveer 1500 grote schepen, die retourschepen werden genoemd. Gemiddeld maakte een VOC-schip dus ruim drie tochten in zijn bestaan. Een reis naar de Indische archipel duurde heen en terug twee tot drie jaar. Daarnaast bleven veel schepen binnen de archipel in gebruik voor vervoer tussen de verschillende handelsposten in Nederlandsch Indië. Soms werden ze na hun 'vaarleven' in Indië of bij terugkeer in Nederland verkocht. De gemiddelde levensduur van een VOC-schip komt op een leeftijd tussen de 14 en 20 jaar.

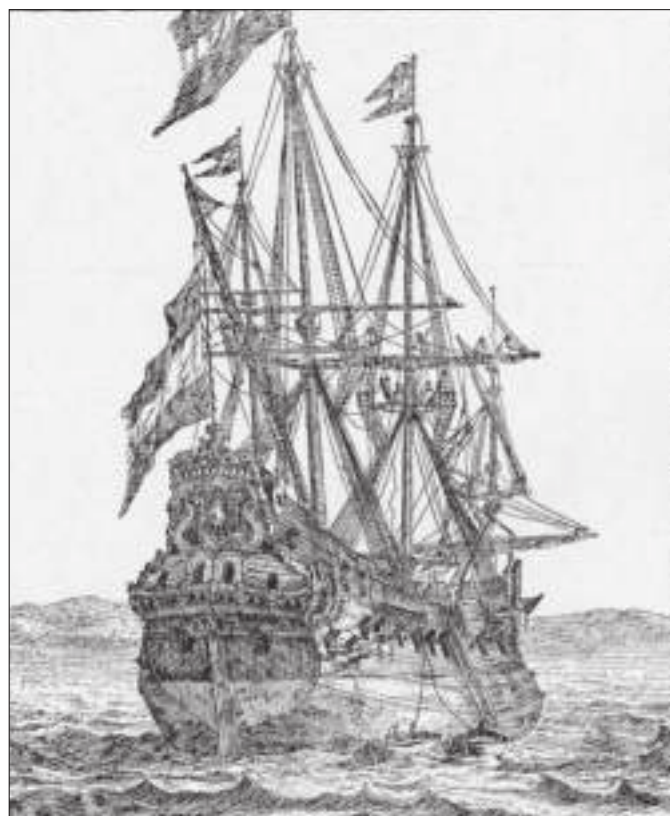
De oprichting van de VOC

Zoals gezegd, was de VOC een vervolg op reeds eerder bestaande handelscompagnieën van Amsterdam, Zeeland, Rotterdam, Delft, Hoorn en Enkhuizen. Deze werden nu afdelingen van de nieuwe onderneming en werden 'kamers' genoemd. De kamers leverden niet alle een evenredig aandeel aan het startkapitaal. Van de totaal 6,5 miljoen gulden bracht Amsterdam 3,7 miljoen in. De kleinste was Rotterdam met 170.000 gulden, terwijl een plaats als Enkhuizen toch ruim een half miljoen wist bij te dragen.

De oprichting en het bestaan van de VOC hebben zeker en in grote mate de ontwikkeling van de zeevaart en de scheepsbouw gestimuleerd. Veel schepen kwamen in minder dan een half jaar tot stand. Zo is bekend dat de bouw van het VOC-schip Amsterdam op 2 april 1748 werd begonnen en dat het in oktober van hetzelfde jaar op de rede van Texel lag.

De Outcarspel

De Outcarspel, zoals de naam toen werd gespeld, werd gebouwd voor de Kamer van Amsterdam op de werf te Amsterdam. In 1747 liep het schip van stapel. Gezien de gemiddelde levensduur van een VOC-schip heeft de Outcarspel het niet slecht gedaan. Het is in gebruik geweest vanaf 1747 tot 1768. Het was een grote Oost-Indiëvaarder van 1150 ton. In vijf reizen naar Indië en Ceylon bracht het schip in totaal voor fl 1.266.147,- aan handelsgoederen naar Nederland. Steeds waren er op de heenreis meer dan 300 opvarenden aan boord. Onder die opvarenden waren zeelieden, soldaten voor de handelsposten en gezinnen. Soms voegden vrouwen en kinderen zich in Indië bij het gezinshoofd dat daar al langer verbleef. Vaak kwamen er van alle opvarenden niet meer dan 130 terug in het vaderland. Scheurbuik, een gevolg van gebrek aan verse groenten, was vaak de oorzaak van grote sterfte onder schepelingen. Ook gevechten met de inlandse bevolking en schipbreuk behoorden tot de mogelijkheden van nooit meer terugkeren in het vaderland.

*Zo moet de Outcarspel er hebben uitgezien.
Fragment van een ets van Reinier Zeeman*

Reizen die de Outcarspel heeft gemaakt

Voordat het schip vanuit Amsterdam bij Texel aankwam, had een retourschip al een tocht in halfbeladen toestand afgelegd over de Zuiderzee. De Zuiderzee had een gemiddelde diepte van 3½ tot 5 meter en geulen die slechts een paar meter meer waren. Op ondiepe plekken werd vaak gebruik gemaakt van zogenaamde scheepskamelen, die het schip gedeeltelijk optilden en over de ondiepten 'heendroegen'. Het complete schip voer in een drijvend dok waarna uit de beide zijstukken het water werd weggepompt. Hierdoor rees het dok met schip en al omhoog. Ook werden kogels gebruikt om het dok te verzwaren. Was het schip eenmaal in het dok dan werden de kogels via een houten goot in een vlet gerold. Het drijvende dok werd vaak gesleept door Marker vissersschepen.

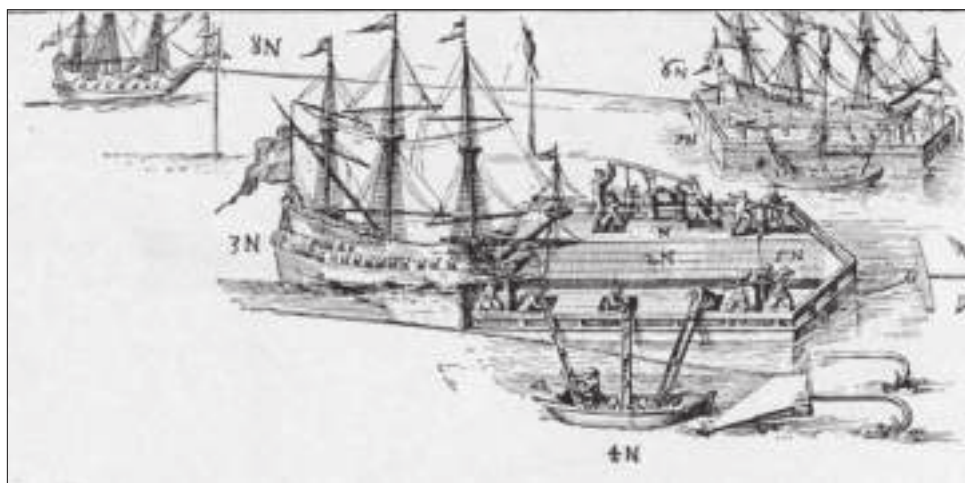
Wanneer het schip op de rede van Texel lag afgemeerd, werd de resterende lading aan boord genomen en werd ook een groot deel van de bemanning met sloepen aan boord gebracht. De eerste reis van de Outcarspel begon op 4 november 1748 op de rede van Texel. Van 1 tot 20 maart 1749 deed het schip Kaap de Goede Hoop aan. Op 24 mei kwam men onder schipper Ficco Eybo van Rhee-de aan in Batavia, het huidige Djakarta.

Een paar jaar verbleef de Outcarspel in de Indische wateren. Het zal daar zijn ingezet voor transporten binnen de Indische archipel. Op 10 november 1752 vertrok het onder Samuel Wanjon weer van Batavia.

Van begin februari tot half maart 1753 verbleven schip en bemanningsleden in Kaapstad. Vaak kon men dan proviand en vers water inslaan en konden de opvarenden weer wat op orde komen. Door het ontbreken van verse groenten en fruit trad zoals al vermeld veel scheurbuik op. De terugreis eindigde op de rede van Texel op 19 juni 1753. De gehele reis werd uitgevoerd onder verantwoording van de Kamer Amsterdam.

Op Oudejaarsdag 1753 koos de Outcarspel weer het ruime sop, nu richting Ceylon. Gezagvoerder was deze keer Marten Wout. Na een vrij korte stop van ruim twee weken aan de Kaap de Goede Hoop bereikte het in augustus 1754 zijn bestemming. Tot op dat moment voer het schip onder de Kamer Amsterdam.

Een schets van de werking van een scheepskameel

De terugreis naar Holland gebeurde echter onder verantwoording van de Kamer Zeeland. Wederom onder gezagvoerder Marten Wout werd er, met weer een vrij korte stop aan de Kaap, in vijf en een halve maand naar de rede van Rammekens gevaren. Op acht kilometer afstand van Vlissingen ligt fort Rammekens nu temidden van bos, kreek, weide, schor en een oorverdovende stilte, maar ooit speelde het fort een grote rol in de rijke Zeeuwse maritieme geschiedenis en van de VOC en fungeerde in het geval van de Outcarspel als thuishaven. Fort Rammekens is het oudste zeefort van West-Europa (1547). Aan de Kaap bestond de bemanning uit 143 koppen. Kennelijk waren er tussen vertrek en aankomst bij de Kaap al veel bemanningsleden gestorven.

Van april 1755 tot oktober 1756 bleef het schip in Holland, waarschijnlijk om opgekalefaterd te worden. Op de 24e oktober dirigeerde bevelvoerder Jacob Baars het schip andermaal richting Nederlandsch Indië. De stop aan de Kaap nam anderhalve maand in beslag en op 10 juni 1757 werd opnieuw Batavia bereikt.

De Outcarspel zou hierna een kleine anderhalf jaar in Indië verblijven. Pas op 1 november 1759 werd Batavia weer verlaten onder bevel van Michiel Hamelo. Op 12 juni 1760 verschenen gezagvoerder en bemanning weer

op de rede van Texel.

Kapitein Willem van Braam zeilde op 21 oktober 1761 richting Batavia, waar men half juli 1762 aankwam. Vier maanden later werd de terugtocht aangevangen en op 16 mei 1763 kwam Texel weer in zicht.

De laatste tocht van de Outcarspel begon op 25 februari 1764. Gezagvoerder Aldert Aalders bracht het inmiddels wat bejaarde VOC-schip naar Batavia, waar het op 1 juli van dat jaar aankwam.

Het schip de Outcarspel werd in 1768, na een welbesteed 'leven', als je dat van een schip kunt zeggen, na 21 jaar in Indië verkocht. Of het toen nog lang dienst heeft gedaan, is niet bekend.

Was er een link met Langedijk?

Een echte verbinding met Oudcarspel of Langedijk is niet aan te geven. In de archieven van de VOC komen we wel namen van Langedijkers tegen die bij de VOC dienden. Zo bijvoorbeeld Cornelis Kroon uit Langedijk die in mei 1749 in dienst trad als boschietser, een ander woord voor kanonnier. Hij voer op het schip Hoop. Eind 1749 wordt hij als vermist opgegeven. Ook Gerrit Kroon was een Langedijker die in mei 1734 met het Hof met Altijd Winter uitvoer naar Azië. Op 2 augustus 1735 blijkt hij daar te zijn overleden.

Van Langedijkers die op de Outcarspel hebben gevaren, is tot nu toe niets gebleken.

De naamgeving

In de lange periode dat de VOC heeft bestaan, moesten er regelmatig namen worden gegeven aan de gebouwde schepen. Vaak waren het de bestuurders van de VOC die de namen gaven. De steden waar de VOC-kamers waren gevestigd, zoals Hoorn en Enkhuizen, werden meerdere keren vernoemd. De VOC-schepen Westfriesland, Texel en Wieringen hebben ook bestaan, evenals de Oude Zijp en Huigenwaard. In oostelijk West-Friesland zijn de dorpen Abbekerk, Berkhout, Opperdoes en Wijdenes vernoemd. Ook Zwaag en Oosterblokker, Grotebroek en Hoogcarspel komen we tegen. In westelijk West-Friesland is de oogst wat minder. We vinden Nierop, Opmeer, Schagen en Berkmeer. Vaak voeren deze schepen onder de kamers Hoorn of Enkhuizen hetgeen hun naam min of meer verklaart. De Outcarspel voer voor de kamer Amsterdam. Het is aannemelijk dat één van de bestuurders van de kamer Amsterdam een bepaalde binding had met Oudcarspel en als zodanig voor die naam heeft gekozen. Helaas weten we tot nu toe niet wie deze naamgever is geweest.

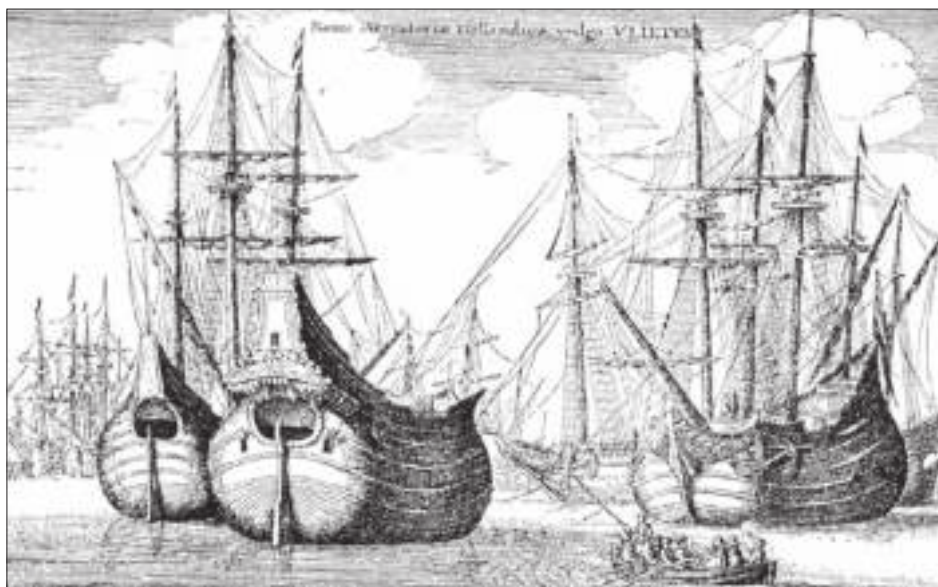
Twee zijden van het gegraveerde glas Het welvaren van het schip Outcarspel.

De ene kant toont een VOC Oost-Indiëvaarder met volle zeilen, de andere kant de tekst en het VOC wapen

Het glas

In de beginjaren van de Stichting Langedijker Verleden kreeg het bestuur een tweetal ingelijste foto's van een gegraveerd glas met daarop de tekst: "Het welvaren van het schip Outcarspel". Een dergelijk glas werd vaak gemaakt en gegraveerd bij de tewaterlating van een schip waarna uit het bewuste glas een heildronk werd uitgebracht. Verschillende naspeuringen hebben nooit geleid tot de verblijfplaats van dit glas. Geen enkel in aanmerking komend museum zegt het glas in haar bezit te hebben. Zelfs de kenner bij uitstek, wijlen Frides Laméris, bekend van 'Tussen Kunst & Kitsch', wist niet van het bestaan van dit glas. De foto's leveren het tastbare bewijs dat er een glas bestaat. Waarschijnlijk is het in particuliere handen.

Samenvattend kunnen we een aardig beeld reconstrueren maar blijven we zitten met de vragen van de naamgeving en de verblijfplaats van het glas. Wellicht horen we in de toekomst iets naders.

Bronnen:

- *Het VOC-retourschip*; H.N.Kamer; De Bataafsche Leeuw; Amsterdam 1995
- *Diverse websites over de VOC*: VOC Kenniscentrum
- *Varen om Peper en Thee*; Els M. Jacobs; Rijksmuseum 'Nederlands Scheepvaart Museum'; Walburg Pers Zutphen 1991
- *Heren investeren*; Hans Bonke & Katja Bossaers; z.j.

Een overgebleven TBC-huisje

Inleiding

Tuberculose is een ernstige, besmettelijke bacteriële infectieziekte, veelal veroorzaakt door *Mycobacterium tuberculosis*, de tuberkelbacil. Deze bacterie is ontdekt door Robert Koch. Door gebruik van meerdere daartoe geschikte antibiotica tegelijk is tuberculose tegenwoordig meestal goed te behandelen.

De tering of witte pest, zoals tuberculose ook wel werd genoemd was toen nog ongeneeslijk en zeer besmettelijk. Slachtoffers werden verbannen naar sanatoria op het platteland. In de periode dat er nog geen werkzame geneesmiddelen bestonden tegen tuberculose ontstond de afkorting TBC, of zelfs TB. Deze afkortingen worden ook tegenwoordig nog wel gebruikt. Ruim een eeuw geleden waren Cholera en TBC doodsoorzaak nummer één in Nederland. Frisse lucht, goed eten en vooral heel veel rust waren de ingrediënten voor mogelijke genezing.

Dicht bijeen tegen de kou en ellende sliepen hele gezinnen in de bedstede met de deuren dicht. De gordijnen bleven gesloten om de kou buiten de deur te houden. Gelucht werd er in de winter zelden. De armoede en de omstandigheden in de werkplaatsen van verschillende beroepsgroepen zoals sigarenmakers, diamantslijpers en lompenwerkers maakten deze mensen tot een makkelijke prooi voor de tuberkelbacil.

De slachtoffers werden geïsoleerd verpleegd in zogeheten sanatoria, in Nederland waren er verschillende. Ver van familie en bekenden werden velen lange tijd volgens strikte voorschriften verzorgd. Frisse lucht en veel rust waren van het grootste belang. Lange tijd werd zelfs gedacht dat lezen nog een te grote inspanning was.

Zwakke stadskinderen (ook wel stadse bleekneusjes geheten), die werden gezien als potentiële TBC-lijdens, werden uitgezonden naar het platteland om aan te sterken.

Het TBC-huisje van de familie Baas-Wolfswinkel ziet er nog fris uit

Omstandigheden bepalen het lot

De al genoemde Duitse medicus Robert Koch (1843-1910) verwierf beroemdheid met de ontdekking van de oorzaak van tuberculose in 1882 en cholera in 1883. Voor de ontdekking van de tuberculose ontving hij in 1905 de Nobelprijs voor de Fysiologie of Geneeskunde.

De ontdekkingen van dr. Koch en andere geleerden hebben veel betekend voor de bestrijding van TBC. Maar van een nog groter belang blijken echter de veranderde omstandigheden, zoals de aanleg van riolering, vooruitgang in hygiëne, betere voeding en gezonde huisvesting.

Verbannen naar het platteland, Zwitserland of de achtertuin

Tussen 1860 en 1870 werden alleen al in Nederland veertigduizend mensen slachtoffer van de TBC. Het ergste was dat men geen idee had hoe deze ramp bestreden kon worden. De Industriële Revolutie had grote bevolkingsgroepen naar de steden gelokt waar ze in armoede dicht bijeen woonden. In de kleine woningen was de kans op besmetting groot.

Eigen TBC-huisje

De zuivere lucht en de rust in Zwitserland werden gezien als de optimale omstandigheden voor een TBC-lijder. Soms verbleven patiënten er maanden. Voor de minder kapitaalkrachtige zieken waren er ook binnen eigen landsgrenzen kuuroorden. Wanneer zelfs dit niet bekostigd kon worden werd er door het Witte Kruis een TBC-huisje in de tuin geplaatst. De zieke verbleef er dag en nacht en werd door een verpleegkundige verzorgd. Het huisje was op een draaischijf gemonteerd zodat de patiënt met de zon mee kon bewegen. Door de openslaande deuren kon de frisse lucht en het zonlicht naar binnen.

Veel van deze huisjes zijn in de loop der tijd verdwenen, gesloopt, als kippenhok gebruikt en zo meer. In Lange-dijk is echter bij de familie Baas-Wolfswinkel aan de Ambachtsdijk een gaaf exemplaar bewaard gebleven. Het oude huisje wordt gekoesterd.

Bron: *MijnGelderland.nl*

Langedijker landlopers rond 1900

Geen rustige oude dag in Oudkarspel

Gemeenteraadslid van Oudkarspel Borst vraagt in de raadsvergadering van 12 december 1899 om maatregelen voor de oude Plakman. De zeer bijziende en dove Plakman vent nog op hoge leeftijd langs de huizen met een wagen met zand. Borst wil verhoeden dat hij een ongeluk krijgt en de raad deelt zijn zorg. Besloten wordt dat de oude Plakman bij het venten een gids krijgt op kosten van het Armbestuur.

Op 22 februari 1900 laten de raadsnotulen een nieuwe wending zien: dankzij de bemoeiingen van Armvoogd K. Kroon ziet Plakman af van het verder venten. Tevreden stelt de raad vast, dat hierbij aan de in de vorige vergadering geuite wens om een ongeluk te voorkomen, is voldaan.

Plakman zal 3 maanden later op 90-jarige leeftijd overlijden.

Een voorval dat misschien een uitzondering is in een verder redelijk welvarende wereld?

Oh nee, de wereld rond 1900 is een harde wereld waar flink gewerkt moet worden voor een net nog leefbaar bestaan. Sociale wetten die we nu heel gewoon vinden zijn er nog niet en er is al helemaal geen AOW voor oude mensen.

Dat merkte ook al eerder in 1896 in hetzelfde Oudkarspel de 76-jarige Arie Deugd, die vindt dat hij niet meer kan werken. Hij ontvangt van de Armenvoogden fl 1,00 per week en meer wordt geweigerd. Hij roept zelfs de tussenkomst in van de Commissaris

Pieter Bakker

Cornelis Stam

twee bedelende mensen die het land in zijn getrokken

van de Koningin, die per brief aan de burgemeester vraagt of er niet meer ondersteuning mogelijk is.

De burgemeester informeert bij de Armenvoogden hoe het zit en die nemen een helder standpunt in: als Arie Deugd wil, dan kan hij werken. Ja, hij kreeg inderdaad eerst fl 2,50 per week, maar hij ging wel 5 dagen werken bij zijn zwager K. Kroon voor 60 cent per dag en dan toch nog fl 2,50 bedeling vragen aan het einde van de week? Als het geen weer is om te werken kan hij fl 2,00 krijgen, gratis klompen en wat verder nodig mocht zijn, maar daar houdt het mee op.

SIGNALEMENT-KAART.	
No. <i>345</i>	Datum van opname <i>8 Augustus 1896</i>
Naam: <i>Stam</i>	
Voornamen: <i>Cornelis</i>	
Bijnamen:	
Geboren <i>16 September 1854</i>	<i>Oudkarspel Prov. Noordholland</i>
Zoon van <i>Cornelis</i>	en <i>Tijdsje Stam</i>
Beroep <i>armenvoogd</i>	laatste woonplaats <i>zonder</i>
Identiteitspapieren	<i>Wijzigeling met milt</i>
Relaties	<i>moeder</i>
Militaire diensten	
Vroegere veroordelingen, aantal	<i>7 bedelarij/landlooperij met opzending</i>
Misdrijf waarvoor bij het laatste verhoor veroordeeld. Door welken rechter	<i>landlooperij in milt. Breda</i>
Felt, waarvan thans verlost	

Cornelis Stam:

*'7 bedelarij/landlooperij met opzending' = naar Ommerschans of Veenhuizen.
De 7 betekent dus dat het voor de 7e keer is.*

De burgemeester weet genoeg en informeert het Armwezen dat deze man door onwil, gemakzucht en luiheid niet wil bijverdienen en liever geheel ten koste van de gemeente leeft. Hij heeft ook gehoord dat hij erg brutaal is en zich niet ontziet de Armenvoogden, als zij langs de weg lopen, aan te houden en uit te schelden.

Ja, het is een harde wereld rond 1900. Het is daarom ook niet gek dat Arie Deugd een jaar later in 1897 door de rechtbank van Alkmaar vijf dagen hechtenis krijgt wegens bedelen langs de straat, want is bedelen niet het laatste redmiddel?

Toch gaat een bedelaar in de ogen van de overheid het criminele pad op: bedelarij is vanaf 1854 een 'wanbedrijf' en de straffen daarvoor lopen behoorlijk op. Na enkele keren is de straf al twee jaar en daarna is stevast het vaste tarief **drie jaar!**

Arie Deugd komt daar niet meer aan toe, hij overlijdt in juli 1899 op 79-jarige leeftijd.

Door de gemeente Oudkarspel is dokter Vogelenzang aangesteld voor de 'doodsschouw'. Hij constateert bij Arie als doodsoorzaak: 'marasmus' (= ondervoeding).

Bedelen komt veel voor in de 19e eeuw

Komt dat dan alleen voor aan het einde van de 19e eeuw? O nee! Armoede en bedelen is er na de Franse Tijd (1795 – 1813) door de hele 19e eeuw heen. Door de vele kostbare oorlogen die Napoleon voerde is Nederland (als Franse provincie behandeld de laatste jaren) enorm verarmd en dat is ook in Langedijk te merken. Wat te doen als daar nog eens een misoogst of economische crisis bij

Arie Kaan (rechts) wijst zijn ouders het gesticht van Ommerschans aan waar ook bedelende Langedijkers zaten (foto begin 1987)

komt? Wat te doen bij ziekte en hoe moeten de lichamelijk wat zwakkeren zich zien te redden bij het zware werk op de akkers? Voeg daarbij het gemis van sociale wetten en mensen dreigen heel snel naar de onderkant van de maatschappij weg te zakken.

Geen wonder dat daarom veel mensen gaan inwonen bij familie, geen wonder dat ze lang niet altijd trouwen omdat een gezin onderhouden onmogelijk is.

Zijn er nog andere mogelijkheden? Ja, ondersteuning krijgen van de kerk waar je lid van bent, als daar tenminste genoeg geld voor is. Aan het eind van de 19e eeuw is bij voorbeeld het Diaconiebestuur van de Hervormde gemeente in Oudkarspel door minder inkomsten niet meer bij machte zijn lidmaten naar behoren te ondersteunen. Al-

leen vanaf 40 jaar wordt er nog bedeed en geneeskundige hulp wordt helemaal niet meer betaald.

Het Burgerlijk Armbestuur met zijn Armenvoogden is dan de laatste redding. Met subsidie van de gemeente kan die de ergste gevallen helpen, hoewel de gemeente ook mensen direct (zonder het Armbestuur in te schakelen) ondersteunt. De gemeente heeft bovendien zelfs een Armenhuis in beheer, daar kunnen ook nog enkele armen in geplaatst worden.

Maar als al die mogelijkheden zijn uitgeput, dan blijft er alleen nog over om weg te gaan uit Langedijk en je heil ergens anders te zoeken. Dus gaan sommigen "aan de loop" om als dagloner iets te verdienen en anders maar wat proberen te bedelen. Ja, Langedijk heeft niet alleen zelf last van bedelaars in deze tijd, er lopen ook bedelende Langedijkers door het hele land.

De ongehuwde en ongeletterde Dirk Kaan (geb. 1835) uit Noord-Scharwoude was één van de vele bedelaars in de Rijkswerkinrichtingen

Paupers worden heropgevoed, bedelaars vastgezet

Zij sluiten zich aan bij de vele anderen die al door het land zwerven en ze geven veel overlast met deze landloperij. Bedelarij, dronkenschap en criminele activiteiten van deze allerarmste mensen, 'paupers' genoemd, is een behoorlijk groot probleem. Verpauperde mensen worden aanvankelijk vervolgd, maar de Maatschappij van Weldadigheid sticht vanaf 1818 allerlei landbouwkoloniën in Drenthe om deze armen en asociale weer op te voeden tot een nieuw zelfstandig bestaan. De paupers moeten in deze vrije koloniën woeste gronden ontginnen onder begeleiding, maar door de onvruchtbare grond en de geringe bemesting zal dit uiteindelijk mislukken.

Dronkaards, landlopers en bedelaars komen echter in de dwangkoloniën terecht van Veenhuizen en Ommerschans. De Staat neemt in 1859 deze gestichten over en dan worden ze aangewezen tot bedelaarsgestichten voor heel Nederland. Elke door het land zwervende Langedijker, die voor bedelarij of landloperij wordt veroordeeld, zal vanaf die tijd dus daar worden geplaatst. De hoop is dat deze bedelaars door strakke leiding en verplicht werk ook later weer gewoon aan het werk gaan. Maar ja, de gestichten heten vanaf 1886 Rijkswerkinrichtingen en zijn eigenlijk geen echte gevangenissen meer.

De veroordeelden worden 'verpleegden' genoemd die gezamenlijk werken, eten en recreëren en dat is best vol te houden. Veel mensen gaan het als hun thuis zien en na hun vrijlating bedelen ze vaak opnieuw en laten zich gewillig weer snel oppakken. Daarom is het te begrijpen dat Cornelis Stam in juli 1921 weer drie jaar krijgt en al voor de 16e keer is veroordeeld. Hoewel het leven in zo'n Rijkswerkinrichting dus niet zo zwaar is, de eerder genoemde snel oplopende straffen tot drie jaar per veroordeling zijn dat juist wel!

Langedijker bedelaars / landlopers op de foto!

Nu zijn er van vier Langedijkers die in zo'n Rijkswerkinrichting zaten in Ommerschans en Veenhuizen door een bijzonder toeval foto's genomen. Van alle vier zijn in dit artikel de foto's te zien. In een tijd dat er nog

nauwelijks gefotografeerd wordt, zijn juist deze Langedijkers in de periode 1896 - 1901 op de foto gezet! Maar alleen zij die meermalen gestraft zijn. De Fransman Bertillon had namelijk bedacht, dat bij dergelijke mensen na zoveel mogelijk lichaamsmetingen allerlei conclusies getrokken konden worden.

Daarom is er een uitgebreide beschrijving van het uiterlijk opgetekend, waarbij we zelfs de meting van de linkerpink zien.

De geplaatste bijna complete signalementkaart van Pieter Schoon laat goed zien wat er allemaal wel niet belangrijk

908. **SIGNALEMENT-KAART.**

No. 1754 Datum van opname 7 Sep 1896

Naam: Schoon

Voornamen: Pieter

Bijnamen:

Geboren 29^e Decemb^r 35 te West-Schouwen Prov. Kong. Holland

Zoon van Jan en Mettje Glas

Beroep: laatste woonplaats: Amsterdam

Identiteitspapieren: geen

Relaties: Altesoon

Militaire dienst: geen

Vroegere veroordelingen, aantal 5, m. hlen, landl. of bedel. met opv.

Misdrijf waarvoor bij het laatste vonnis veroordeeld. Door welken rechter? Bedelarij - Altesoon

Feit, waarvan thans verdacht:

Metingen en Beschrijving:

Lengte t. m. 52.2	Hoof. Lengte 18.4	l. voet 24.3	Knaam 1
Rugwielving 1	Urselste 15.6	l. middenv. 10.0	sureool h. 1.0
Uitgestr. armen t. m. 62	Grootste horizont. breedte der jukbeenderen 14.2	l. pink 8.4	ontrek 1.6
Bovenlijf t. m. 11.7	Lengte v. oor 7.0	l. eenderarm 42.0	bijzonderh.

VOORHOOFD:

Onderaand m	Hoogte 18.4
Profiel juk	Breedte 18.4
Bijzonderheden	

Opgemast in ^{duplo} door 70 Duburg te Veenhuizen n: 2

NEUS:

Wortel (diepte) juk	Lengte m
Rug juk	Vooruit m
Basal juk	Breedte 18.4
Bijzonderheden	

Signalementkaart van Pieter Schoon met de uitgebreide beschrijving van zijn lichaamskenmerken. Hier staat niet dat zijn rechteroog blind is. Opvallend is zijn geringe lengte: 152 cm

Pieter Schoon

gevonden wordt om op te tekenen.

Inderdaad bijna complete kaart, want op een andere pagina (hier niet geplaatst) staat ook nog eens een uitgebreide beschrijving van het rechteroor wat betreft stand, vouw, rand, lel en de algemene vorm ervan! Ook een eventuele baard, haargroei op de borst of aparte bijzonderheden staan daar op. Bij Pieter Schoon staat als bijzonderheid dat zijn rechteroog blind is.

Pieter zal trouwens op 19 juni 1897 overlijden in Veenhuizen.

Dat de theorie met al die metingen maar vijf jaar stand houdt en het hele project wordt stopgezet, geeft ons toch het grote voordeel dat enkele arme Langedijkers rond 1900 een gezicht krijgen!

Het zal ook wel een rol hebben gespeeld dat met die foto's, naast de vingerafdrukken, de opsporing van deze bedelaars gemakkelijker kon worden (er ontsnapte nog wel eens iemand).

Via de informatie op de signalementkaarten uit de periode 1896–1901 van deze Langedijkers weten we dat ze zijn uitgezworven door het hele land:

Naam: Cornelis Stam
Geboren: Oudkarspel
Laatste woonplaats: geen woonplaats
Rechtbank: Breda

Naam: Pieter Schoon
Geboren: Noord-Scharwoude
Laatste woonplaats: Amsterdam
Rechtbank: Alkmaar

Naam: Dirk Kaan
Geboren: Noord-Scharwoude
Laatste woonplaats: Langedijk
Rechtbank: Utrecht

Naam: Pieter Bakker
Geboren: Oudkarspel
Laatste woonplaats: Haarlemmermeer
Rechtbank: Rotterdam

Na 1901 zijn er dus geen foto's meer. De Langedijkers die daarna bedelen of landlopen worden natuurlijk nog steeds opgepakt en in Ommerschans en Veenhuizen geplaatst.

We kennen ze alleen niet meer van gezicht, net zoals we geen gezichten kennen uit de periode voor 1896.

Maar dat er heel wat Langedijkers door armoede gedreven daar gedwongen moesten wonen, dat is wel zeker. Gewoon omdat het soms niet anders meer kon, door de harde werkelijkheid van de 19e eeuw.

Bronnen:

- Rijksarchief Drenthe in Assen
- Drenlias op internet
- Regionaal Archief Alkmaar: Inventaris van het archief van de gemeente Oudkarspel 1811 – 1942, inventarisnummer 12, notulen gemeenteraad
- Idem, inventarisnummer 18, notulen B & W
- Idem, inventarisnummer 55a, ingekomen stukken 1896
- Idem, inventarisnummer 57, ingekomen stukken 1899
- Overlijdensregister gemeente Oudkarspel 1893 – 1902

Onze dorpen vroeger

Inleiding

Een vraag die bij ieder van ons wel eens op zal komen is: hoe zag het dorp waar wij nu wonen er vroeger uit? Naar veel dingen moeten we raden want de gegevens zijn schaars. Foto's maken zou nog geruime tijd duren. We moeten het doen met een enkele tekening die soms werd gemaakt door een rondtrekkende tekenaar, zoals De Winter, Stellingwerf of Tavenier. Maar dan beperkte het zich vaak tot een afbeelding van de kerk of het raadhuis of een ander bekend gebouw. Een echt dorpsbeeld is hieruit moeilijk te reconstrueren.

Terug in de tijd

Wie tegenwoordig in een riante woning woont aan de Dorpsstraat of in een nieuwbouwwijk met een prima geasfalteerde weg en brede trottoirs, kan zich moeilijk verplaatsen naar het jaar 1415. De oudste en enigszins betrouwbare gegevens stammen uit dat jaar. De Langedijker dorpen worden zo één voor één bekeken.

Broek

De gemeente Broek op Langedijk in 1869

In het bewuste jaar had Broek ongeveer 400 inwoners en stonden er 58 haardsteden, zoals die toen werden genoemd. Een straatweg was er niet, nee, dat beperkte zich tot een kleipad. Geen auto's, geen fietsen, geen straatverlichting, geen waterleiding, geen elektra of gas. Dat zou nog ongeveer vijfhonderd jaar duren. Het is bijna niet

voor te stellen. Voor verwarming was men aangewezen op de open haard.

De bevolking leefde mee met de natuur, dus met het opkomen en ondergaan van de zon. De veeteelt was in die tijd de bestaansbron. Op het lage drassige land kon men wel vee houden. De landbouw en de akkertjes stammen uit latere tijden.

Het snelste en beste vervoermiddel was het paard en de daarbij behorende wagen. Veel meer was men echter ingesteld op het vervoer per schuit, dus over het water. Dat was er genoeg, want aan weerszijden van de Langedijk was er een goed bevaarbare sloot. Aan de westzijde was dit de Voorburggracht en aan de oostzijde van de dijk de Achterburggracht. Deze waren ontstaan bij de aanleg van de dijk. De woningen waren erg sober en bestonden uit veel hout en paalwerk, terwijl de dakbedekking uit riet bestond.

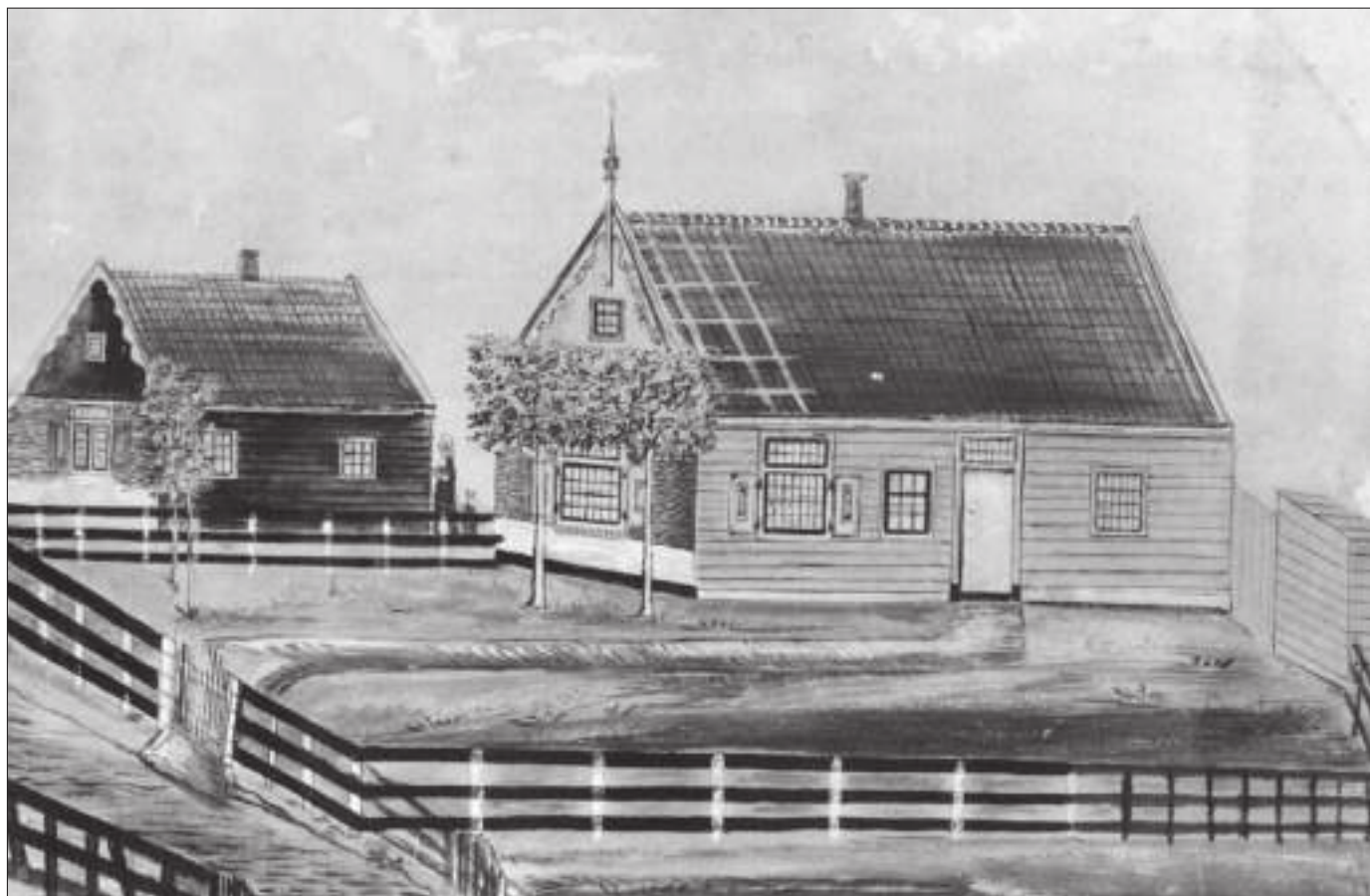
De oppervlakte van Broek beslaat 460 HA en is samengesteld uit, ten oosten van de dijk, alluvisch zand en ten westen uit zeeklei. Alluvisch zand is aangespoelde en aangeslibde grond.

Ten oosten van de Langedijk bevond zich het grote meer 'De Waert', dat veel later werd drooggelegd. Vaak vielen er stukken land droog zo tegen de Langedijk aan. Deze gingen men omdijken en zo ontstonden de zogenaamde Koogpolders. Blijkbaar was het niet zo aantrekkelijk om in een Langedijker dorp te gaan wonen, gezien de geringe groei van de dorpen. Zoals vermeld was dit in 1415 voor Broek 400 inwoners. In het jaar 1840, dus ruim vierhonderd jaar later, was dit gegroeid tot 612. Een heel kleine groei van ruim 200 inwoners. In latere jaren groeide het inwonertal wat sneller tot een aantal van 1008 in het jaar 1882.

Iets eerder, namelijk

1870 werd er een volkstelling gehouden. Daardoor komen we er ook achter hoe de samenstelling van de bevolking was.

Er woonden toen 635 Nederlands Hervormden, 230 Christelijk Gereformeerden, 49 Doopsgezinden, 12 Rooms Katholieken en 2 Oud Rooms.

*De aquarel door J.Otto gemaakt in 1836. Links het huisje van Abraham Balder en rechts dat van Jan Zwart.
We kijken in noordelijke richting naar de brug bij de latere Broeker Veiling*

Wat ook de uitbreiding van de dorpen tegenhield, was de betrekkelijk smalle strook grond langs de dijk waarop woningen konden worden gebouwd.

Een oplossing was om een brug te bouwen over de Voorburggracht, waarna op het aangrenzende land kon worden gebouwd. Hierdoor ontstond de volksuitdrukking: Die weunt op een oiland.

Een beeld van een stukje Broek in 1836

Hoe de Langedijker dorpen er vroeger uitzagen, dus vóór het fotografietijdperk, is veelal een raadsel. Maar zo af en toe duikt er een klein stukje van die oude dorpen op. Onlangs kwam de Stichting Langedijker Verleden in het bezit van een tekening. Een aquarel (opgeplakt op behang) met daarop een paar huizen, geschilderd in een ietwat naïeve stijl door J.Otto in 1836. De familie Otto was een schildersfamilie. Veel huisschilders bleken ook vaak lang niet onverdienstelijke amateur- kunstschilders te zijn.

Gelukkig wist de schenker, de heer Schoenmaker, waar de bewuste plek zich ooit bevond. De houten huisjes met stenen voormuur stonden aan de zuidzijde van de Bakkersbrug, daar waar later KW (en later schildersbedrijf Den Hartigh) stond. Nu liggen voor het stuk plannen om appartementen op Dorpsstraat 96 voor beschermd wo-

nen te gaan bouwen. Misschien is het plaatsen van deze oude prent nog een bron van inspiratie voor de architect. Aan de hand van de eerste kadastrale kaart kon worden vastgesteld dat in het linkse huisje dat het dichtste bij de weg stond, de schipper Abraham Balder woonde. Als eigenaar van het rechtse huis staat Jan Zwart te boek.

Eerst in 1818 verkreeg Broek een gemeentewapen bestaande uit een ruim halfwind zeilend scheepje, geplaatst op een schild. Dit in tegenstelling tot de andere dorpen die allen een leeuw in hun wapen hebben.

Broek bezit wel het oudste gebouw van de Langedijk, namelijk de Nederlands Hervormde kerk. Niet de gehele kerk, want die is al vele malen verbouwd, maar wel gedeelten ervan stammen uit midden 1500. De klok die in de toren hangt, heeft een randschrift MCCCCCIII Sanctus Pontianus, vocor Gerhardus de Wouwe fecit anno Domine 1504. Deze klok werd geroofd door de Duitsers in de bezettingstijd 1940-1945 maar is zoals vele klokken weer teruggevonden in het IJsselmeer en in 1946 weer in de toren geplaatst.

In 1793, en wel op 10 april, werd Broek getroffen door een grote brand. Hierbij werden 42 huizen en het raadhuis in de as gelegd.

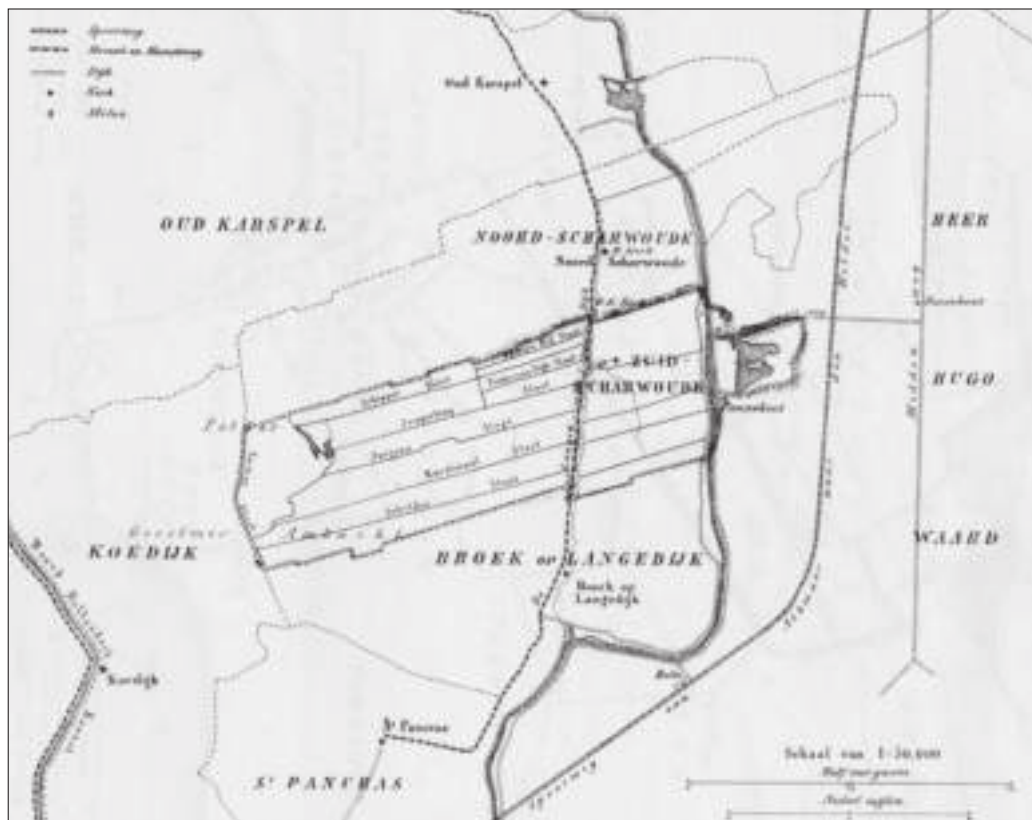

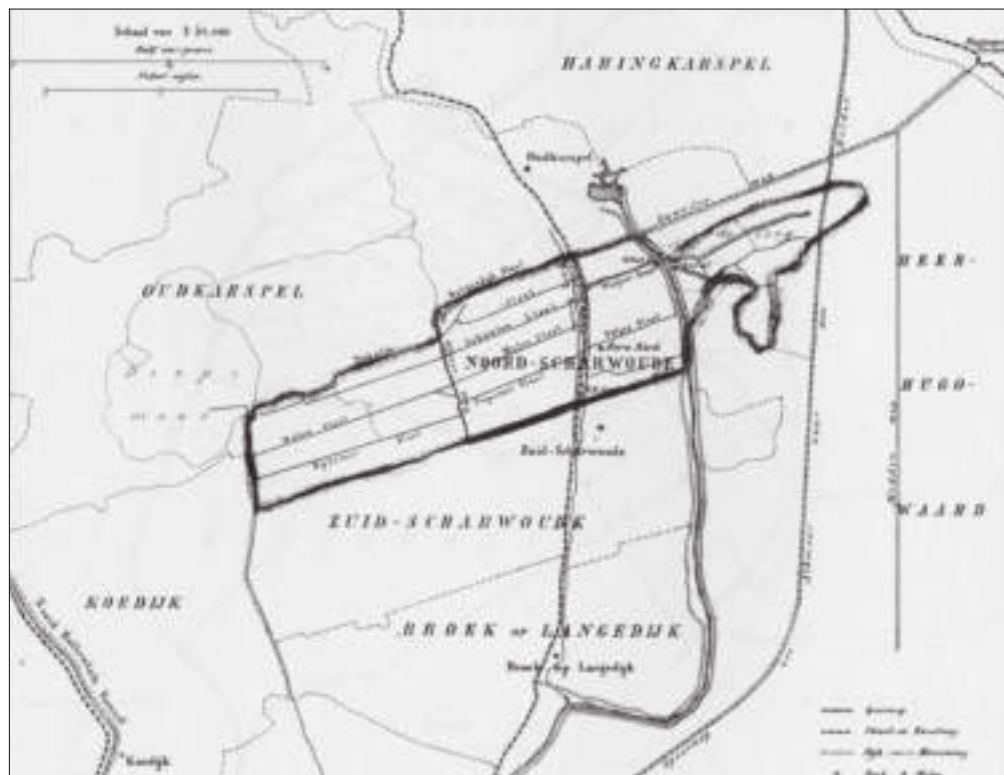
De andere Langedijker dorpen

In grote lijnen zijn de omstandigheden in de andere Langedijker dorpen hetzelfde als in Broek. In Zuid-Scharwoude waren er in 1415 ongeveer 417 inwoners en stonden er 160 haardsteden. De gemeente was volgens de gegevens iets groter dan Broek. De oppervlakte bedroeg 523 HA. De grondsamenstelling was als volgt: in het westen zeeklei, in het midden alluvisch zand en in het oosten, binnen de ringdijk van de Heerhugowaard (de Zuidscharwouderpolder) uit laagveen.

Het inwoneraantal was bij de volkstelling van 1870 als volgt: 676 Nederlands Hervormden, tien Lutheranen, acht Christelijk Gereformeerden, zes Doopsgezinden en 234 Rooms Katholieken.

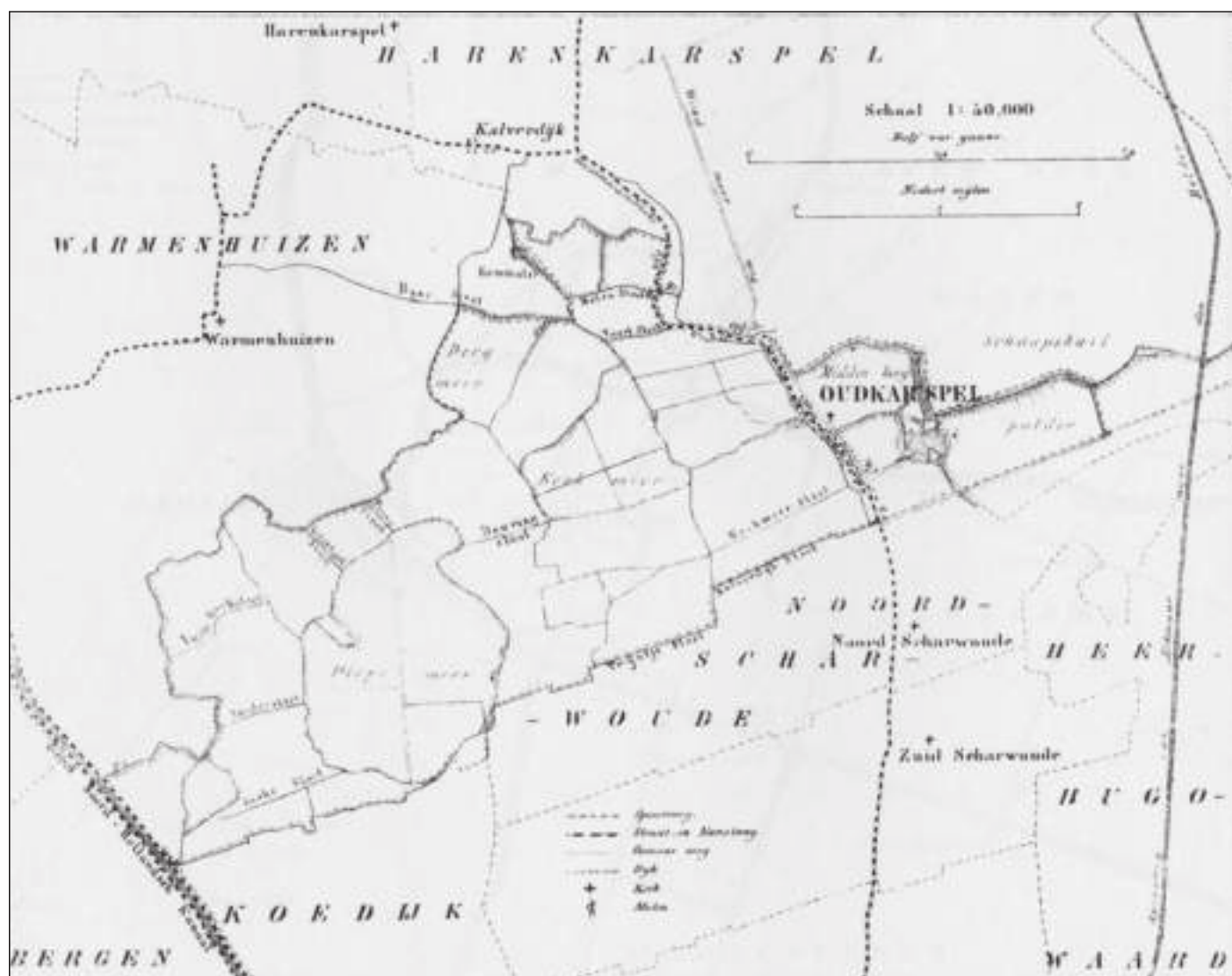

*De gemeente Zuid-Scharwoude in 1865
met rechts de in Heerhugowaard gelegen Zuidscharwouderpolder*

*De gemeente Noord-Scharwoude in 1865
met rechts de in Heerhugowaard gelegen Noordscharwouderpolder*

Het onderwijs kwam zeer moeizaam op gang. In plusminus 1600 werd hier de eerste onderwijzer benoemd. Deze vervulde eveneens de taak van koster der kerk, was voorzanger en tevens grafdelver. In 1842 werd Zuid-Scharwoude aangewezen als standplaats van een notaris. De eerstbenoemde was notaris Hulst, die werd opgevolgd door notaris Düker. Deze woonde in een zeer groot huis wat in de volksmond 'het Dükerhuis' werd genoemd. Van dit grote gebouw zijn later, na een grote brand, drie huizen gemaakt. Noord-Scharwoude en Oudkarspel hadden in het jaar 1415 respectievelijk 340 en 390 inwoners en er stonden 50 en 65 woningen. Opvallend is hierbij dat Zuid-Scharwoude in die dagen het grootste dorp was.

De gemeente Oudkarspel was qua oppervlakte verreweg de grootste gemeente aan de Langedijk. Het huidige Koedijker deel van Langedijk behoorde toen tot Oudkarspel en werd In-Koedijk genoemd.

Het waren echter allemaal kleine dorpen wat inwonertal en aantal woningen betreft. Wat de oppervlakte aangaat, had Noord-Scharwoude 508 HA en was Oudkarspel verreweg het grootste met haar 1265 HA.

De dorpen waren wat betreft samenstelling in het jaar 1870 ongeveer gelijk. Het katholieke deel was in beide dorpen zo'n beetje een vierde deel.

Bij Oudkarspel kan nog worden vermeld dat daarbij hoorden de polders Diepsmeer, Kerkmeer, Dergmeer en Koog. Er was een Regthuis en een Nederlands Hervormde kerk die in 1869 werd vernieuwd. De toren van de kerk werd bij die gelegenheid rechtgezet. Tussen 1640 en 1645 was er een fraai Herenhuis gebouwd, in de volksmond 'het kasteel' genoemd, waarin de heer van Oudkarspel woonde. Dit huis is, evenals het Regthuis, in de oorlog van 1799 zwaar beschadigd en afgebroken.

Langedijk als geheel

Zo rond het jaar 1875 telde de Langedijk zo'n kleine 4000 inwoners. Ruim honderd jaar later, om precies te zijn in 1980, was dit aantal gestegen naar 13.000. In het jaar 1941 werden de Langedijker dorpen samengevoegd tot één gemeente, terwijl in 1990 Sint-Pancras zich daarbij aansloot. In 2004 werd de 25.000 gehaald. Tegenwoordig is dat aantal al weer aanzienlijk gestegen.

't Regthuis 1808 – 2008

Inleiding

In 2008 is het tweehonderd jaar geleden dat 't Regthuis van Oudkarspel na de gewelddadigheden tussen Fransen en Engelsen werd verwoest en daarna herbouwd. In het volgende stuk een terugblik op de geschiedenis van 't Regthuis.

Eerste Regthuis

Het oudst bekende Regthuys werd gebouwd in 1618 en zal naar alle waarschijnlijkheid een eerdere versie hebben vervangen. Het is wel aannemelijk dat de stichting van een Regthuys verband hield met een vorm van rechtspraak. Oudkarspel was een zogenaamde Vrije of Hoge Heerlijkheid en mocht zelf rechtspreken. Door de schepensbank, zeg maar een vorm van gemeenteraad, werd indien nodig een rechtscollege gevormd. Dit werd met een mooie term 'de vierschaar spannen' genoemd. De schout trad dan op als aanklager in civiele zaken, min of meer vergelijkbaar met de huidige kantonrechter. Voor zwaardere delicten, bijvoorbeeld moord, kwam de baljuw uit Alkmaar en trad die op als aanklager. Van dit eerste Regthuys bestaan voor zover bekend geen afbeeldingen.

sancestijl naast de herberg 't Huis de Brederode'.

't Tweede Regthuis zal gebouwd zijn om jaren mee te gaan. Er was evenwel nooit gerekend op een bloedig treffen aan het einde van de 18e eeuw.

Derde Regthuis

Het derde en huidige Regthuis werd gesticht in 1808.

Zo zag Cornelis Pronk in 1736 't Regthuis

Jacobus Andreas Crescent tekende in 1814 herberg 't Huis de Brederode met rechts daarvan 't Regthuis

Tweede Regthuis

Het is niet bekend waarom, misschien was de bouwkundige staat niet goed, maar nog geen honderd jaar na de bouw werd besloten om een nieuw Regthuys te bouwen. Dit gebeurde in 1714. Van dit gebouw bestaan nog tekeningen. We zien een huis van de gemeente in renaissancestijl naast de herberg 't Huis de Brederode'.

Het grondplan week weinig of niets af van zijn voorganger, de huidige afmetingen van de trouwzaal. Boven de ingangsdeur werd het wapen van de toen nog zelfstandige gemeente Oudkarspel aangebracht, een zwarte leeuw op een rode ondergrond. Heraldisch gezien is dit een foute combinatie. In de heraldiek mogen twee kleuren nooit op elkaar worden geplaatst. Waarschijnlijk is de leeuw oorspronkelijk van zilver geweest en is het zilver zwart geworden en later niet meer goed overgeschilderd. In de noordmuur werd het wapen van de ambachtsheer Van Teylingen aangebracht. Aangezien de familie Van Teylingen toen al geen ambachtsheer meer was, zal het zijn overgezet uit het verwoeste Regthuis.

In 1871 werd de buitenzijde van het gebouw bepleisterd in een trant die wordt aangeduid als 'geblokte lisenen'. Tegelijkertijd verrees links naast 't Regthuis een brandspuitboetje.

In dit spuihuisje stond naast de noodzakelijke brandspuit ook een voorraad emmers, gieters en ladders klaar die bij brand beschikbaar moesten zijn. De spullen mochten onder geen beding worden uitgeleend op straffe van een boete.

De waag

Waaggebouwen of weeghuizen waren bedoeld voor het afwegen van waren, wagenvrachten en vee. Ze vervulden hoofdzakelijk in de Nederlandse steden een economische sleutelpositie. Het laten wegen van goederen was niet geheel vrijblijvend. Iedere groothandelaar was verplicht de goederen die hij wilde verkopen, te laten wegen in een publieke waag. Dit om te voorkomen dat er conflicten zouden kunnen ontstaan tussen koper en verkoper. Er gold wel een minimum gewicht. In een dorp als Barsingerhorn was dat 25 pond. In dorpen kwam een waag wel wat minder voor dan in een stad. Maar weinig mensen bezaten weegschalen en in het waaggebouwtje kon iedereen goederen, bijvoorbeeld zaad, groenten of kaas tegen een kleine vergoeding laten wegen. Het zogenaamde waagbriefje dat de koopman ontving was voor de afnemer een garantie voor het juiste gewicht van de koopwaar. Bovendien dienden de goederen ook gewogen en gemeten te worden om de accijnzen te kunnen vaststellen. Vanuit de behoefte aan openbare en betrouwbare maten en gewichten ontstond het waagrecht als een gemonopoliseerde nijverheid.

De bouw en stichting van waaggebouwen in Nederland is niet beperkt gebleven tot een bepaalde eeuw. Vanaf het moment dat steden zelfstandig werden, dat gepaard ging met de opkomst en bloei van de handel tot aan het begin van de 20ste eeuw, zijn er waaggebouwen verrezen. In de meeste gevallen stond de waag op het centrale punt van de stad of daar waar het economische nut het grootst was. Vandaar dat in Oudkarspel werd besloten de waag achter 't Regthuis te bouwen. Het waaggebouw moest goed bereikbaar zijn voor de aan- en afvoer van goederen. Hierin was voorzien door vanaf de Voorburggracht een 'lient' of 'diksloot' te graven, zodat schuiten tot vlakbij de waag konden komen.

De vroegste waaggebouwen waren niet meer dan simpele houten gebouwtjes. Door de toenemende handel werden de gebouwen wat groter en velen werden voorzien van een overhangend dak of luifel om de goederen tegen weersinvloeden te beschermen. Een vierkant grondplan was voor de eerste stenen waaggebouwen gebruikelijk. Later, tussen 1500 en 1550, ging men in steden ook over op een rechthoekig grondplan. De grootte van het gebouw was afgestemd op de omvang van de handel. Er was ook bij veel wagen geen sprake van een zelfstandig waaggebouw. De plaatsing onder het raadhuis (Jisp, De Rijp) of in een aangebouwde ruimte tegen het stadhuis of tegen een kerk was ook gebruikelijk bij de minder grote steden. In een dorp als Oudkarspel bleef de uitvoering van de waag eenvoudig en verrees er geen architectonisch hoogstandje in steen. In de meeste gevallen kreeg de plaatselijke timmerman de opdracht, die over het algemeen echter geen onverdienstelijk werk leverde.

In de loop van de 19de en de 20ste eeuw zijn veel waaggebouwen afgebroken omdat van lieverlee het gebruik van de waag afnam. Dit lot overkwam ook de eenvoudige waag van Oudkarspel.

Op basis van de plattegrond en het bestek uit 1901 moet de waag in Oudkarspel er ongeveer hebben uitgezien als op deze tekening (tekening Cor Oudendijk)

dige waag van Oudkarspel.

Uit een bestek van 1 september 1901 blijkt dat 's morgens te 11 ure ten raadhuse aldaar zal worden aanbesteed het bouwen eener politiewoning met bijlevering der benodigde materialen, arbeidslonen, transporten enz. In artikel 1 van het bestek lezen we: 'Het bestaande waaggebouw achter het Raadhuis geheel weg te sloopen en de fundeeringen uit te rooden. De steen kan na vlak gebikt te zijn, weder worden verwerkt, zoomede de straatstenen en pannen.' Afbeeldingen van de waag zijn nooit gevonden. Wel kwamen bij de restauratie van 't Regthuis in 1988 op de oorspronkelijke westmuur de contouren van de waag tevoorschijn. Uit een bewaard gebleven schets weten we dat het gebouwtje een afmeting had van 3 el en 66 voet aan de korte zijde tegen het raadhuis aan en 4 el en 92 voet aan de lange zijde. Omdat in die tijd de oude aanduiding van ellen en voeten in het spraakgebruik nog werd gebezigd, weten we dat hier wel degelijk meters werden bedoeld. De afmetingen waren 3.66 meter bij 4.92 meter. Aan de noordzijde had de waag een deur en aan de zuidzijde een raam. Op de noordwestelijke hoek was een inbandige regenbak.

Tegen de westelijke muur bevond zich een cel met een brits voor arrestanten. Deze cel was daar in 1882 aangebracht op voorstel van de toenmalige veldwachter Gerben Kots. De cel was bedoeld om 'personen in op te sluiten en tenminsten als zij in beschonken toestand verkeerden, want dan zijn sommigen bijna gek of razend'. Vóór 1882 werden ook wel lieden in de waag vastgezet maar dan kon die persoon veel kwaad doen aan de balansen, gewichten en schalen.

De laatste waagmeester Ariën Mosk, door de gemeenteraad benoemd op 29 januari 1877, raakte zijn werkzaamheden kwijt. De inventaris van de waag werd in februari 1900 verkocht. Hierna volgde zoals gezegd eind 1901 de sloop en werd het vervangen door de al genoemde politiewoning.

tributiekantoor behield, verloor het gebouw haar officiële status van 'huis der gemeente'.

Nog korte tijd heeft kantoorhouder De Vries er zijn hulpkantoor van de PTT in gerund. Daarna werd het voormalige raadhuis al snel opgedeeld in twee woningen. De woningnood was in de jaren vijftig ook al erg groot. De

In 1988 kwam bij de restauratie en herinrichting van 't Regthuis de oorspronkelijke achtermuur tevoorschijn.

Op deze oude westmuur was nog duidelijk de daklijn van de gesloopte waag te zien. Deze plek bevindt zich achter de bedstee in het veldwachterskamertje. Oud-voorzitter Jan Wijn wijst de exacte plaats aan van de zuidelijke zijmuur van de verdwenen waag.

Naast de voordeur van het raadhuis was aan weerszijden een kamer. Links één voor de burgemeester en rechts één voor de gemeenteontvanger. De kamer van de burgemeester was voorzien van een schouw, die van de ontvanger niet. Het overige deel was raad- en trouwzaal. Boven de voordeur prijkt het wapen van de voormalige gemeente Oudkarspel en op de noordmuur het reeds genoemde wapen van één der Ambachtsheren, namelijk Van Teylingen.

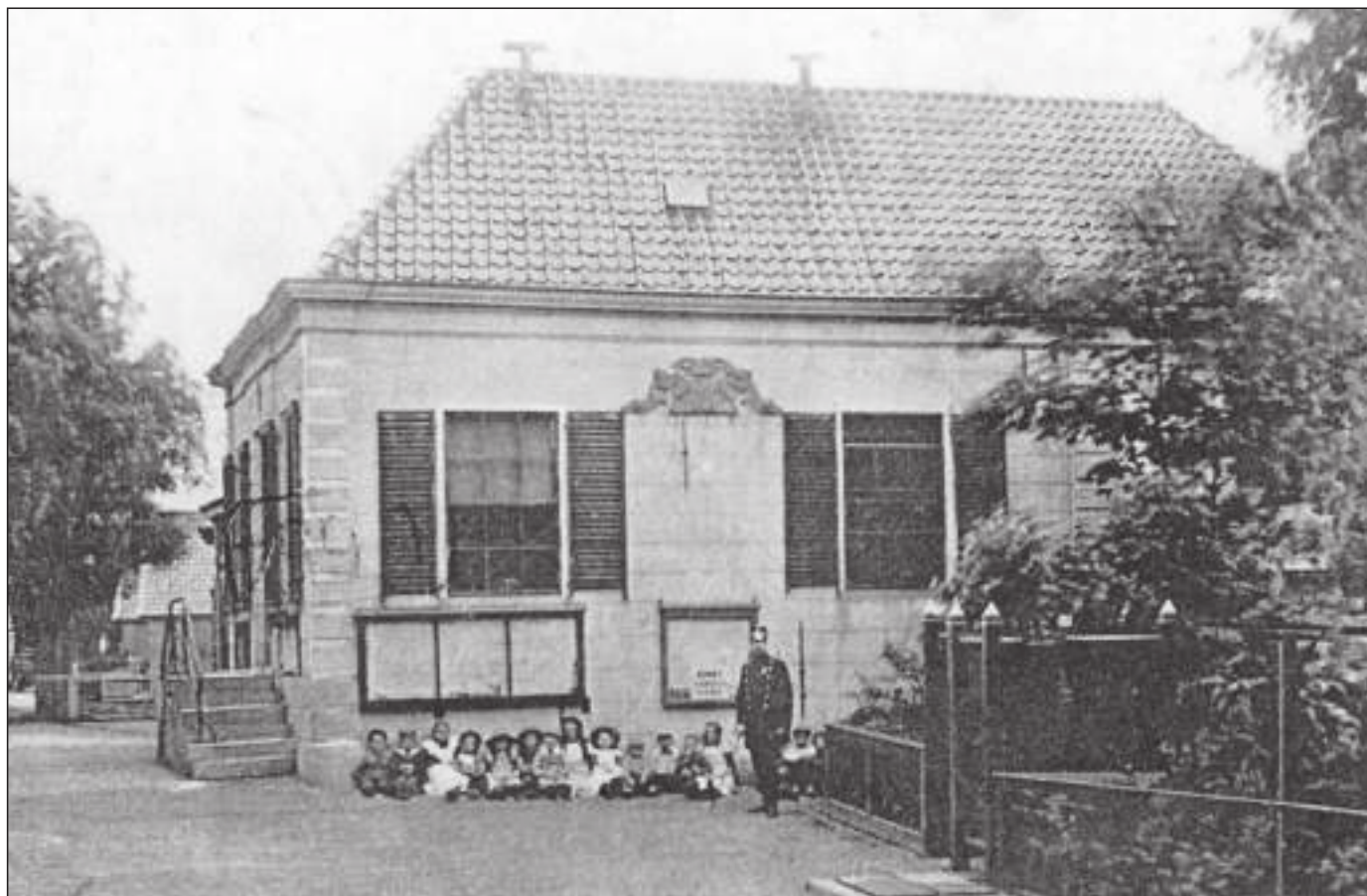
Gemeentehuis af

De samenvoeging van de vier Langedijker dorpen was al in het eerste kwart van de 20e eeuw ter sprake gekomen. Om uiteenlopende redenen, voornamelijk het verlies aan zelfstandigheid, kwam dit niet van de grond. Op 1 augustus 1941, toen Nederland door de Duitsers was bezet, vond de samensmelting tot gemeente Langedijk plaats. Het gemeentehuis van Noord-Scharwoude, op dat moment het grootste en nieuwste, werd gekozen tot Langedijker gemeentehuis. Ondanks dat het oude raadhuis van Oudkarspel nog een functie als hulpsecretarie en dis-

tussendeur tussen voor- en achterzijde verdween. De achterzijde is lange tijd als woning in gebruik geweest door de familie Frans Kuiper. De voorzijde werd bewoond door de familie Bood waarbij de raad-/trouwzaal woonkamer werd en men in de secretarie de keuken onderbracht. Op de zolder verzezen van latten en karton slaapkamertjes.

Regthuis en herberg op een foto van Van der Aa in 1900

't Regthuis rond 1910 met schoolkinderen en veldwachter

Stichting Langedijker Verleden

Op 14 september 1984 kwam, op uitnodiging van Jan IJff, een groepje 'minnaren der historie' bijeen. Zij wilden bekijken of het mogelijk was de geschiedenis van de dorpen in Langedijk te onderzoeken, vast te leggen en te bewaren. Deze pioniers waren, naast Jan IJff: Jan Otto, Dick Spee, Joop Zielstra, Dirk de Graaf, Henk Wagenaar, Jan Wijn en Cor Oudendijk. Zij besloten zichzelf 'Verborgenen Verleden' te noemen. Ze waren bezorgd dat er na de 9-eeuwen feesten in 1980 geen vervolg was geweest om de historie een plek te geven in Langedijk.

IJff en Otto hadden reeds hun sporen verdiend in historische artikelen en boeken. De rest van de oprichters had gemeen dat zij erg begaan waren met de geschiedenis.

Na een half jaar was het bestuur van de club uitgebreid met Ida Tauber en Jaap de Groot en steunden ruim vijftig geïnteresseerden uit Langedijk het enthousiasme van de pioniers. Op 20 februari 1987 kreeg de club een officiële stichtingsstatus bij notaris Boon in Zuid-Scharwoude. Bestuurslid Jaap de Groot stelde voor om de naam 'Langedijker Verleden' te gaan voeren. Sommige mensen dachten namelijk dat 'Verborgenen Verleden' aan spiritisme deed en dat was niet de bedoeling.

Vrij kort na de eerste vergadering werd aan het gemeentebestuur van Langedijk gevraagd om het voormalige

gemeentehuis van Oudkarspel een openbare status te geven als trouwzaal annex oudheidkamer. Dit verzoek werd in 1988 gehonoreerd en in april 1989 werd 't Regthuis officieel geopend.

Vanaf die tijd organiseert Langedijker Verleden elk jaar een tentoonstelling van uiteenlopende aard. De trouwzaal wordt gebruikt om huwelijken te sluiten.

2008 jubileumjaar

Het jaar 2008 markeert het tweehonderdjarig bestaan van het raadhuis/Regthuis zoals generaties het al hebben gekend. Laten we hopen dat het unieke gebouwtje aan de Dorpsstraat nog tot in lengte van jaren het dorpsbeeld mag sieren.

Bronnen:

- *Renaissance-raadhuizen boven het IJ; C.Boschma-Aaarnoudse; Walburg pers; 1992*
- *Eerdere artikelen in Van Otterplaat tot Groenveldsweid over 't Regthuis*
- *Bestek en voorwaarden voor het bouwen eener politiewoning; 4 sept. 1901*
- *Tussen Buitenland en Luizeknip; 9 eeuwen ontwikkeling Langedijk; 1980*

De bijziende vroedvrouw van Oudkarspel

De notulen van B&W van Oudkarspel stellen soms een onverwacht onderwerp aan de orde.

Zo ook op 8 december 1899, waar opeens een verzoek wordt besproken van de gemeentevroedvrouw Trijntje Visser. Ze wil namelijk graag verhoging van haar jaarlijkse inkomen en is persoonlijk naar de burgemeester gegaan om dit te vragen. Op zich een oprecht verlangen, want wie wil dat nu niet.

Burgemeester Fuhrhop twijfelt echter aan haar geschiktheid, hij meent tijdens het bezoek van Trijntje opgemerkt te hebben dat ze zeer bijziende is. Zo kan ze haar werk toch niet goed doen en hoe moet dat nu verder. De wethouders Pranger en de Boer buigen zich ook over dit probleem en wethouder Pranger heeft een goed idee: hij stelt voor om een onderzoek naar de gezichtssterkte van de ogen van deze vrouw in te stellen.

Aldus wordt besloten en ze mag kosteloos haar ogen laten onderzoeken bij dokter Vogelenzang.

De gemeenteraad beraadslaagt er vier dagen later al over en daar blijkt het om een verhoging van fl 25,- van haar jaarsalaris van fl 225,- te gaan. Maar dat niet alleen, ze wil ook dat behoeftigen een vrije geneeskundige behandeling krijgen. Een nobele gedachte, deze vrouw denkt dus bepaald niet alleen aan zichzelf.

Dokter Vogelenzang blijkt haar ogen intussen onderzocht te hebben en heeft haar gezichtsvermogen zeer onvoldoende bevonden. Hij heeft haar aangeraden bij een "specialiteit" een bril te verkrijgen in de hoop dat zulks kon helpen.

De raad is van mening dat de vroedvrouw naar behoren haar betrekking moet kunnen vervullen en wil graag zekerheid in deze kwestie. Ze mag zich op kosten van de gemeente door een 'geneeskundige specialiteit' in de oogheelkunde verder laten onderzoeken. Mocht deze specialiteit onverhoopt geen kans zien Trijntje een bril te verschaffen, dan is de raad verder van mening haar alsdan te ontslaan en een pensioen

te verlenen.

De afronding zien we in de notulen van de gemeenteraad op 22 februari 1900: Trijntje blijkt zich een bril te hebben aangeschaft en dokter Vogelenzang heeft haar weer onderzocht. Conclusie: ze moet in staat worden geacht haar praktijk naar behoren te kunnen uitoefenen.

Rest nog de vraag aan de raad of die alsnog genegen is haar traktement te verhogen en in dat geval met welk bedrag? De raad is echter algemeen van gevoelen, met het oog op de hoge leeftijd van verzoekster, geen verhoging te verlenen...

Ja, Trijntje is geboren op 10 april 1834 en is dan al bijna 66 jaar, maar dat argument kan toch voor de gemeente ook een voordeel zijn? Hoe lang zal ze haar werk nog kunnen doen en dus voor hoeveel jaren zal er nog fl 25,- extra betaald moeten worden? Of kan ze door die hoge leeftijd minder goed haar werk doen?

Hoe dan ook, ze heeft zich waarschijnlijk toch bij het besluit neergelegd, want het onderwerp komt niet meer ter sprake.

Tot haar dood op 19 februari 1907 werkt ze door. Haar overlijden 's ochtends om 09.30 uur wordt al om 10.00

*Gezellig samenzijn in tuin dokter Vogelenzang omstreeks 1900
Burgemeester Fuhrhop (uiterst links) stuurde Trijntje naar dokter Vogelenzang (rechts boven).
Verder zien we v.l.n.r. juffrouw Scalé, mevr. Vogelenzang, Willem Vis en Jan Vis
Jan Vis was hoofd van de openbare lagere school in Oudkarspel tot 1896,
Willem Vis zal dit gaan worden in 1903.*

uur in de gemeenteraadsvergadering besproken en dat lijkt bijzonder. De aangifte van overlijden is echter ook altijd op datzelfde gemeentehuis en de daar aanwezige veldwachter Prijs was als tweede getuige gevraagd, dus dit nieuws gaat snel.

Onmiddellijk wordt Mej. Wijaarda, verloskundige in Noord - Scharwoude, tijdelijk aangesteld. Er komt een oproep voor sollicitanten voor deze betrekking voor het jaarsalaris van nog steeds fl 225,- en op 26 maart 1907 valt de keus op mej. Schuitemaker uit Heerenveen. Ze zal half april beginnen en per die datum zal mej. Wijaarda eervol worden ontslagen.

Einde verhaal, ware het niet dat mej. Schuitemaker al na enkele maanden laat weten van fl 225,- niet te kunnen bestaan. Ze vraagt opslag en wil fl 350,- i.p.v. fl 225,- ! Dit is toch wel een fors hoger bedrag en dat wil de raad niet betalen. Enkele vergaderingen verder is er toch een mooie oplossing: voor 1908 komt er een gratificatie van fl 75,- en na bepaling van de omvang van haar praktijk wordt haar traktement geregeld.

De gemeenteraad van 11 augustus 1908 rondt deze kwestie verder af met een salarisverhoging van fl 25,- naar fl 250,- m.i.v. 1907, hoger gaan ze niet.

En de verloskundige, die legt zich erbij neer en bedankt in oktober 1908 zelfs voor de toegekende salarisverhoging! Maar dan heet ze ook Zaagman-Schuitemaker en is het een tweede inkomen geworden.....

Bronnen:

- *Regionaal Archief Alkmaar: inventaris van het archief van de gemeente Oudkarspel 1811-1942, inventarisnummer 12, notulen gemeenteraad*
- *Idem, inventarisnummer 18, notulen B & W van 4 december 1899*
- *Idem, geboorteregister gemeente Oudkarspel 1833 - 1842*
- *Idem, overlijdensregister gemeente Oudkarspel 1903 - 1912*
- *Idem, ingekomen stukken 1907*
- *Idem, ingekomen stukken 1908*

Cor Oudendijk

Een opvallende gelijkenis

Begin 2007 kreeg de Stichting Langedijker Verleden een telefoontje van de familie J. van der Weerd uit Zuid-Scharwoude. Voor 't Regthuis hadden ze een paar leuke Langedijker zaken bewaard. Het eerste was een lange hoosnap, ook wel houten gieter genoemd, om destijds plantenbanen met kool water uit sloot te geven.

Het tweede stuk was van heel andere aard: een trombone die had toebehoord aan de vader van Jan, Cees van der

Weerd. De familie Van der Weerd is van huis uit erg muzikaal. Cees van der Weerd werd als vierde kind, uit een gezin van acht kinderen, geboren in 1893 te Kampen en overleed in 1966 te Langedijk. Hij speelde bij de fanfare Kunst na Arbeid in Zuid-Scharwoude. In diverse bezettingen speelde hij ook altijd bij bal na, o.a met Jan Oudendijk en Arie Kuin of met Jan Oudendijk en Piet Hartland, na de operette te Noord-Scharwoude, vaak tot in de vroege uren.

De zonen Jan en Maarten waren ook met hetzelfde muziekvirus besmet geraakt en maakten ook een aardig mopje muziek. Jan heeft ook in Kunst na Arbeid gespeeld en speelde hier de kleine trom. Hij speelde samen met zijn zonen, Cees die eerste bugel speelde en Dirk bespeelde de bas. Ook twee kleindochters van Jan zaten bij de fanfare. Petra die de sax bespeelde en Janneke bugel. Deze laatste is nu zangeres in een bekende Noord-Hollandse groep, genaamd Sesam.

De oude trombone werd na het overlijden van Cees van der Weerd als een familiestuk gekoesterd. Totdat het beter leek om het instrument voor het nageslacht te laten bewaren in 't Regthuis. De trombone staat nu naast de saxofoons van Jan Oudendijk.

Cees van der Weerd Jr bespeelt hier de trombone die ooit door zijn opa en naamgenoot werd bespeeld. Een opvallende gelijkenis. Op de achtergrond een foto uit 1957 met Cees v.d Weerd Sr op trombone, Jan Oudendijk op saxofoon en Arie Kuin op het accordeon na afloop van de operette 'Der Bettelstudent' door operettevereniging 'Caecilia'.

Enige flitsen van de Broeker middenstand

Inleiding

In het onderstaande stukje toon ik u enige flitsen uit de jaren '50/'60 van de vorige eeuw. Ware gebeurtenissen bij de Broeker middenstand.

In die jaren kwamen bakker, kruidenier, slager één maal per week aan de deur om de bestelling van de week op te vragen. Een paar dagen later werden de boodschappen keurig verpakt afgeleverd. Betalen ging toen nog op de lat. Meestal gingen ze dan maandagmorgen langs de klanten om hun geld. Dan moesten ze nog maar afwachten of ze wat kregen. Nu moeten we alles zelf pakken en zonder pardon betalen: niks meer op de lat dus! En als je de boodschappen niet snel van de lopende band in je tas pleegt te stouwen, dan staat degene die na je komt vaak lelijk te kijken als het iets langer duurt!

Bij de kruidenier werd toentertijd voor 50% op de lat gekocht. De boodschappen plus bedrag werden dan in een boekje bijgeschreven, waardoor het wel even duurde voor de volgende klant aan de beurt was. Zo hoorde je wel eens het een en ander, getuige de volgende anekdotes.

In diverse families waren er wel drie of vier die een "op de pof briefje" hadden. Zo kwam een jonge vrouw, die nog bij haar ouders woonde, om maandverband.

"Voor wie moet ik het opskroive, Janny", vroeg de kruidenier. Ze antwoordde bits terug: "M'n moeder is over de pokke en mazele heen. Doen maar op mijn vaders briefje, want die z'n klompe benne te groôt".

Weer een ander moest closetpapier hebben.

"Wat wilt u, van dat dikke of dunne papier" was de vraag.

"Nou, doen moin maar van dat dikke want ik heb nagal een stoive greep over me".

Een andere keer had een mevrouw een vraag aan de jonge verkoopster. Het was vrouwenpraat, zo sprak zij. Er werd omzichtig en met gedempte stem gesproken, ingetogen en zich van de volle ernst bewust, vroeg ze aan de jonge verkoopster:

"Heb je nag een zalfie voor me, want ik heb ambaaie van voren." Ik zag de verkoopster ingehouden lachen, maar toch met duidelijke bewoordingen haar naar de dokter te verwijzen. Ik vond het heel sterk van haar. De volgende klant:

"Wat wenst u mevrouw?"

"Nou dat zal ik je zegge: ik zoek een lekker luchie of zo, voor mijn buurvrouw want die is jarig."

Slim en doortrapt liet deze mevrouw zich weelderig bespuiten met allerlei heerlijke geuren door de verkoopster. Ze was wel een kwartier met haar bezig. De vrouw kon maar

niet beslissen, maar toen kwam het verlossende woord van haar:

"Doen me maar een stukkie zeip van lux, en graag een mooi papiertje erom".

Ik dacht, wat een zuinige uitgekookte krent, maar ja de klant was koning.

Er waren veel kleine grutterswinkels op Broek. Zo was er op de Dijk een kruideniertje, waar alles nog vanuit die ouderwetse bakken werd geschept. Deze familie was niet al te zindelijk, maar de klanten kwamen even zo goed. Op een morgen, zo ging het verhaal, opende de kruidenier zijn winkeltje en zei tegen zijn vrouw:

"Gort, Guurt, wat stinkt 't in de winkel. Wacht, ik zien 't al, heb die rot kat weer in de krente sketen!"

"Wacht maar," zei Guurt en schepte kordaat de smurrie er ruim bemeten uit en de volgende klant kon weer terecht voor zijn krenten.

Zo had de melkboer ook zijn problemen met slecht betalende klanten. Vrouwje Stam, ook heel slecht van betalen, wilde twee liter melk hebben.

"Goed," zei de melkboer, "maar ik lever niet meer aan jou zonder te betalen".

"Oke" zei vrouw Stam, "doen 't hier maar in". Ze kwam met een pispot.

"Ja, al m'n panne benne in gebruik, maar hai is skoôn hoor, gien probleem voor moin". Toen de melkboer om zijn geld vroeg, zei ze: "Heb ik niet, maar je kenne 't terug kroige als je dat wulle". Maar dat ging de melkboer te ver. De slager had weer andere problemen. Voordat de vlees-

waren bij diverse klanten werden bezorgd, werden eerst de plakjes boterhamworst nageteld. Dat dun en dik snijden met het gewicht te maken had, daar hadden ze geen kaas van gegeten, het aantal telde. Stom, maar het gebeurde zo. Wij (ondergetekende) hadden een schildersbedrijf, an-

nex verfwinkel. Als vroeger werkzaamheden werden verleend, binnen- of buitenschilderwerk of behangwerk, dan kon je niet te snel de rekening sturen. Kwam je er wel eerder mee, zei men: "Moet je d'r broöd voor kope?" Je durfde eigenlijk niet te bekennen dat het wel zo was. Soms duurde het wel drie tot zes maanden voor je je geld kreeg. Tuinders betaalden pas nadat ze van hun oogst hadden gevangen. Gelukkig waren er ook vlotte betalers bij. Wij konden tenslotte ook niet van de wind leven.

Als er in de zomer een huis buitenom moest worden geschilderd en men had de wc (plee) op de slootkant, wat veel voor kwam, dan moest dat huisje van hout ook netjes geveerd worden. Van buiten mooi donkergroen en van binnen lichtgrijs. Het probleem was, dat ze een week lang het huisje niet konden gebruiken. De verf droogde vroeger zeer langzaam. De familie moest daarom hun behoefte op een emmer doen. Zo was er een klant die het zat was op de emmer te poepen. Ze ging

naar het "huisje", dacht dat de verf droog genoeg was, maar helaas, ze bleef aan de bril plakken, met alle gevolgen van dien. Een grote grijze cirkel verf op haar achterste, een probleem.

De tuinder vertelde het verhaal breedvoerig en wij genoten ervan. Het werd niet met terpentijn opgelost, maar hij had het met een "eerdappelskillersmessie ofskraapt". Ziet u het tafereel al voor u, humor van de bovenste plank.

Hondenpoep is een probleem van alle tijd. Zo werd er op een gegeven moment steeds voor onze deur gepoept, met alle gevolgen van dien. Maar we konden er niet achter komen wie de boosdoener was. Wij woonden op een hoek, aan de zijkant de ingang van het woonhuis en de werkplaats, aan de voorkant de winkel. Op een gegeven moment: bingo, daar was de mevrouw met haar hondje. Ik stelde voor haar hand er onder te houden. Zwaar beledigd en foeterend liep ze de hoek om, langs de winkel. Mijn vrouw was daar aan het werk en hoorde de vrouw moppen: "Wat een brutale kirrel, ik koop 'r gien spooch vurf meer, hoe durft 'ie zo teugen me te praten". De volgende keer dat ik haar zag, sprak ik haar aan en vroeg of ze nog erg beledigd was.

"Nei dat viel wel mee", zei ze, "zo lang ik nag niet met stiene gooi".

Zo kunnen we nog wel een tijdje doorgaan, ieder tijdperk heeft zijn eigen verhaal.

Huis van Bonnet uit as herrezen

Inleiding

Het huis van Bonnet dat in 1916 is gebouwd, is in 2007 uit haar as herrezen. De bewoners, notaris Jaap de Bruijn en familie zijn inclusief geiten en kippen, weer terug. Bijna alle, want één kip is broeds en is op Koninginnedag 'uit-gerekend'. En een aantal teruggekeerde hanen zal binnenkort weer verhuizen, want die begonnen voor dag en dauw al te kraaien.

De naamplaat van de familie De Bruijn

Een trieste aanblik van het door brand verwoeste huis van Bonnet

Geen GWE

Sinds 30 maart 2007 kampeerde het gezin in huis. Water, gas en elektra moesten nog steeds worden aangesloten. En de vloerbedekking was er ook nog niet. Er werd gekookt op een kampeerstelletje en gedoucht bij de burens. De familie tapt water en stroom af van 'de bouwunit'. De bestelling voor GWE was al in januari gedaan, maar door interne miscommunicatie wilde de realisatie maar niet lukken volgens bewoonster Conny de Bruijn. „We staan zelfs verkeerd in de boeken en de ene hand weet niet wat de andere doet. Over de burens hebben we bepaald niet te klagen. Die zijn allemaal heel hulpvaardig voor ons. Schatjes zijn het! We krijgen alles te leen van TV's tot kachels en videorecorders.” Een grote uitslaande brand had in de nacht van 5 op 6 april 2006 hun huis, het karakteristieke pand aan de Dorpsstraat 134 in Broek op Langedijk, volledig in de as gelegd. Het pand, bekend onder de naam Villa van Bonnet was de laatste jaren juist grondig opgeknapt. Een trieste aanblik was alles wat restte.

Dankbaar

De familie is de redders nog elke dag dankbaar. „We slapen op zolder en als de twee mannen, Orban Percin en Marcel Wokke, de deur niet hadden ingetrapt en het op een schreeuwen hadden gezet, waren we er nu niet meer.” Maar dat nu juist dit moest gebeuren na een jarenlange grondige renovatie is voor hen wel een buitengewoon harde klap. „Fantastisch dat het nu in oude luister is en wordt hersteld,” zegt iedereen die je spreekt. „En inclusief zijbalkon dat al tijden ontbrak.” Afgezien van de buitenmuren is alles van vloer tot dak volledig vernieuwd, inclusief waterleiding, gasaansluiting en stroomvoorziening. Want bijna niets van het oorspronkelijke houtwerk bleek nog te redden.

Het balkon kwam ook weer terug

Alles nieuw

Alle kozijnen, deuren, kasten, de prachtige trap, plafonds en vloeren zijn helemaal opnieuw aangebracht. Tegelijk is de woning voorzien van spouw- en vloerisolatie en is er dubbel glas aangebracht. Conny: „Dat isoleren wilden we toch eigenlijk al en nu kon het in één moeite door.”

Er is nog veel te doen. Zo moet de bibliotheek, die deels kon worden gered, opnieuw worden ingericht. Ook moet de mozaïekvloer worden hersteld.

Van de verzekering had het karakteristieke gebouw mogen worden afgebroken. „Zet er maar twee woningen voor in de plaats, dan levert het nog wat op,” moeten ze gezegd hebben. Want het opnieuw opbouwen vanuit de binnenmuren heeft een boel geld gekost, wat de verzekering niet allemaal heeft terugbetaald.

‘werkt’ nog alle dagen op het kantoor bij zijn zoons die een benzinepomp exploiteren.

Ten Bruggencate: „De eerste eigenaar was volgens mij Rens Slot. Deze man heeft in de Eerste Wereldoorlog veel geld verdiend aan de voedslexport. Wagonladingen gingen er oostwaarts. Bovenop één van de schoorstenen stond een kapje met een windwijzer met daarop zijn initialen, R.S. In de volksmond stonden die letters voor Reuzen Smokkelaar. Dit vond hij niet bepaald prettig en dus liet hij de letters vervangen door OW, van Oost West. Maar daar maakte de mensen weer oorlogswinst van.” Helemaal zeker weten doet Ten Bruggencate het overigens niet. „Ik heb het uit overlevering.” Volgens Conny is de windvaan verloren gegaan tijdens de brand. „We hebben nu een nieuwe NOZW geplaatst.”

Twee foto's van het verbrande interieur

Tijdelijke huisvesting

De familie woonde een jaar in een vakantiewoning in Heiloo. Volgens Conny was dat een gemetselde schoenendoos vergeleken met elk ander willekeurig huis. „Een goede testcase voor ons huwelijk dat ondanks alles prima stand heeft gehouden.”

Historie

Klaas ten Bruggencate (1929) is een geboren Broeker. Hij weet dan ook bijna alles van de historie van dit huis. Ten Bruggencate is bestuurslid van Langedijker Verleden en

Fontein

Aan ‘luxe’ in het pand ontbrak het in de beginperiode niet. Want voor de vrouw des huizes werd er met de hand water naar een tank op zolder gepompt, waarmee de fontein in de tuin door haar kon worden aangezet. Slot was een zeer grote exporteur van groente en aardappelen. Later ging hij een compagnonschap aan met Bonnet, waar het pand nu naar is vernoemd. Compagnon Bonnet nam het huis over en woonde er voor de Tweede Wereldoorlog. Bonnet had toen al een kampeerwagen, een caravan. Een bijzonderheid in die tijd. Deze stond in de garage aan de zuidzijde van het huis.

Vanwege de 2e Wereldoorlog is het pand nog ingericht als noodhospitaal, maar daar is het nooit (intensief) voor gebruikt. Het archief van verzekeraar De Noordhollandse van 1816 is er ook nog tijdelijk in opgeslagen. Mr. C.P. Eecen, de directeur, was namelijk getrouwd met een Slot, familie van Rens Slot.

De bovenverdieping is nog bewoond door de familie Vroegop (1946-1957), toen het beneden kleuterschool was in de jaren vijftig. Moeder Vroegop (woont in huize Horizon) maakte de school schoon en zorgde dat de kerkangers van de artikel 31 gemeente er terecht konden.

Toen een nieuwe kleuterschool gebouwd werd, verliet de school het pand.

Het gebouw wisselde van eigenaar en raakte in verval. Een groep jongeren trok er in de zestiger jaren – de flowerpowertijd – tijdelijk in onder de naam 'de Gunners'. De gordijnen hingen altijd dicht en er werd wiet en drugs gebruikt. Daarna verpauperde het snel.

*Het huis van Bonnet in de tijd dat het 'de Gunner' heette
(foto archief St. Langedijker Verleden)*

Bewoners

De familie De Bruijn bewoont het huis vanaf november 1996 en maakte toen meteen kennis met de buurt, want het was met St. Maarten. Verdere bewoners waren huis-

arts Dokter Both, de families Van Arkel, Van der Molen en Prins.

In week 22 van 2007 kwam eindelijk iemand langs om het gas, water, elektriciteit en de telefoon aan te sluiten.... Tot die tijd werd er nog gekampeerd in het huis en moest er bij de burens worden gewassen.

Het huis weer in volle glorie hersteld

Bronnen:

- *Familie Vroegop*
- *De huidige bewoners*
- *Gemeente Langedijk*

Foto's: Marinus Rintel (tenzij ander vermeld)

De ambtsketen van de burgemeester van Langedijk

De keten met de ambtsketting, welke de burgemeester in Nederland draagt als het teken zijner waardigheid, behoort tot de insignia of gezagssymbolen, waarvan de geschiedenis teruggaat tot in de Romeinse tijd.

Traditie van de keten

De traditie van de burgemeestersketens in Nederlandse gemeenten gaat slechts 125 jaar terug. Het is tekenend voor de geest van de negentiende eeuw, dat de keten opnieuw in de mode kwam. Niet alleen de burgemeestersketen, maar ook menige huisorden met daarbij behorende keten is in deze periode ontstaan. Vooral koning Willem II was een groot liefhebber van deze stijl. In 1852 werd bij Koninklijk Besluit besloten dat de ambtsketen moest worden gedragen tijdens raadsvergaderingen of een penning aan een oranje lint. Het was een waardigheidsteken.

Zo ook te Broek op Langedijk (zie afbeelding), welke nu in particulier bezit is. De penning is door de Rijks Munt te Utrecht geslagen en voorzien van het wapen van Broek op Langedijk, een varende vissersscheepje. Daar waren er in die tijd enige tientallen van. Ze visten op spiering, met als aan- en afvoerplaats de Spieringbuurt, ten westen van het huidige Havenplein te Broek op Langedijk.

Broek op Langedijk was een van de eerste gemeenten in Nederland die sinds 1853 een ambtsketen bezat. De penning is zelfs opgenomen in de documentatie van de Stichting Gemeentelijk Cultuurfonds, opgericht door de Bank

van Nederlandsche Gemeenten. Een zilveren ketting met een zilveren penning zou veel te kostbaar zijn voor Broek op Langedijk. De ketting zou meer kosten dan de penning. Het oranje zijden lint is echter minder kostbaar en is even achtbaar. De waardigheid van de burgemeester was er niet minder door. Het oranje lint stond natuurlijk ook voor de verbondenheid met het Oranjestad. De breedte en de wijze van dragen werden voorgeschreven door de Raad van State. In veel gemeenten hadden ze maling aan dat oranje lint. De burgemeester kreeg dan van enkele welgestelde burgers, of tijdens een te vierden feit, een zilveren ketting. Momenteel zijn er nagenoeg geen gemeenten meer waar de burgemeester zijn ambtsketting nog aan een oranje lint pleegt te dragen. In 1977 is er nog een enquête gehouden naar de ambtsketens en daaruit bleek, dat na de afschaffing van het lint er weinig bewaard zijn gebleven. Vandaar dat het bewaarde lint plus penning van Broek uniek is voor Nederland.

Burgemeester Slot met lint en penning om

De historie van de Langedijker ambtsketen.

Voordat Langedijk een gemeente werd in 1941, waren er vier dorpen met hun eigen ambtsketen. Maar van welk dorp was nu de huidige ketting, men bleef het antwoord schuldig.

Zilveren schild van burgemeester A. Slot

De auteur van dit stuk is een rechtstreekse nazaat van de burgemeesters A. Slot (1891-1921) en zijn zoon P. Slot (1921-1937) van Broek op Langedijk. Na het overlijden van P. Slot in 1937, werd de heer H. Schelhaas, de toenmalige gemeentesecretaris van Broek, de nieuwe burgemeester van Broek. Volgens het verhaal dat altijd, als zijnde waar, de ronde deed in de familie Slot, is de huidige ambtsketen van de Langedijk een geschenk van de burgers van Broek geweest, persoonlijk aan burgemeester A. Slot bij zijn 25-jarig ambtsjubileum in 1916, zo ook het zilveren schild (zie foto).

De ketting, die in 1916 is aangekocht bij Koninklijke Begeer in Voorschoten, is van 1909, dat kon ik zien aan de ingestampetejaarlatterZ.Ditateliervooredelsmeed-enpenning-kunst, had natuurlijk een redelijke voorraad van ketens,

waaruit gekozen kon worden. Aan de gekozen ketting werd vervolgens de oude Broeker penning bevestigd. Van de heer Theo Schelhaas, zoon van burgemeester H. Schelhaas, vernam ik dat zijn vader vanaf 1941 tot 1954 de penning omgekeerd droeg, zodat het oude wapen van Broek met het scheepje niet te zien was. Aan de andere kant was het Rijkswapen gegraveerd.

Eigenlijk een vreemde zaak dat het zolang heeft geduurd voordat men ertoe overging om een nieuwe penning te bestellen. Pas in 1954 kwam er een penning, afgestemd op de gemeente Langedijk. Aardig om de gevoerde correspondentie te lezen tussen de toenmalige burgemeester H. Schelhaas en de Koninklijke-Begeer te Voorschoten.

Nuwskerighoid

Jan Kossen was de lôteverkoper van 't durp. Al jare verkocht ie Staatslôte.
't Praatje ging dat 'r in Jan z'n lôte de 100.000 vallen was. Wie zou die nou wonnen hewwe?
Cor Skilder, dat wist iederien, was een verlegen nuwskerig Aagie.
Alle dage ging ie effen boi Jan luikoore. Zo met een smoesie van 'Is 'r al wat bekend over de prois?'
Nei een dikke week begon dat Jan te verveulen. Op middeg, toen Cor weer an kwam teuten, zee ie:
„Je wulle heel graag wete wie die prois wonnen heb, hè?”
„Noh, nou je d'r over beginne, ja dat wel,” zee Cor, die roôd werd van de spanning.
Jan begon heel zachies te praten en zee vlak boi Cor z'n oor:
„Ken jij een geheim beware?” „Tuurlijk.” Zee Cor
„Nou, ik ok.” zee Jan.

Jan IJff

De verkaveling in de bebouwde kom

Vanaf 1968 waren de ruilverkavelingwerken volop aan de gang. Men lag goed op schema en eind 1970 was de bebouwde kom van Langedijk aan de beurt. Het eerste dorp dat ermee te maken kreeg, was Oudkarspel.

De firma Balder en Van Veen had het baggeren van de Voorburggracht aangenomen. Er werd een platbodemschuit in gebruik genomen met daarop een dragline gemonteerd. Deze dragline werd bediend door machinist Arie Spaans. De baggerspecie werd gestort in zogenaamde onderlossers welke met een kleine sleepboot naar de daartoe aangewezen baggerstortplekken werden afgevoerd.

Wat de bewoners vroeger niet meer konden gebruiken, werd vaak te water gegooid. Deze geheimen kwamen nu weer boven water. Ik denk dat Arie Spaans hierover heel veel zou kunnen vertellen. Na gestaag vorderen van het uitbaggeren van de Voorburggracht kon worden begonnen met het dempen. Het hiervoor benodigde zand werd met twee cutterzuigers uit het randmeer in het Geestmerambacht gezogen. Daardoor ontstond daar een schitterend recreatiegebied. Op de in de gracht gestorte zandlaag werd een zogenaamd dieprietol gelegd, waarop alle woningen werden aangesloten. Ook de Dorpsstraat met de daaraan liggende woningen moest worden meegenomen. Naarmate de rioolaanleg vorderde, werd de gracht afgevuuld met zand.

Op de foto, genomen van de Sint Maartenskerk zien we nog het water van het Barnewiel met daarin het zogenaamde Vrouwenlandje

Inmiddels was de Schagerweg N245 (toen nog S3 genoemd) richting Alkmaar tot stand gekomen en kon de Westelijke Randweg worden aangelegd. Hierop konden dan de eerste zijwegen zoals de Kerkmeerweg en de Woudmeerweg worden aangesloten. De werkzaamheden werden uitgevoerd door de Heidemij welke het deels weer uitbesteedde aan onderaannemers.

De brug bij Engelenburg in Oudkarspel overspant een met zand volgestorte Voorburggracht. Deze brug was als een van de eersten aan de beurt om gesloopt te worden. De snijbranders wisten hier wel raad mee.

Naarmate de werkzaamheden vanuit Oudkarspel vorderden, had het stedenbouwkundig bureau Wieger Bruin, Vink en Van de Kuilen opdracht gekregen om een uitbreidingsplan te maken voor Oudkarspel. Dit bestemmingsplan, "Barnewiel" genaamd, was in de loop van 1971 gereed (zie ook het artikel over plan Barnewiel in VOTG 2006). Toen kon worden begonnen met het bouwrijp maken hetgeen door aannemersbedrijf De Vries en Van de Wiel werd uitgevoerd. Begin 1973 konden de eerste woningen aan de Kasteelstraat worden gebouwd.

In 1972 waren de werkzaamheden al gevorderd tot aan de Nieuweweg (N 242). Door het dempen van de Voorburggracht en de aanleg van de kruising met de Nieuweweg ontstond een geheel gewijzigd dorpsbeeld. Het aanzien is drastisch gewijzigd, niet alleen door de verkaveling maar ook door de sloop van de Ger. Kerk en de fabriek van Verburg en de aanleg van Industrierrein De Mossel.

*Op een inmiddels gedempte Voorburggracht
staan de rioolputten klaar.*

Op de achtergrond de woning van Jan Sneekes, tegenover de RK kerk

Dat de sloop van de bruggen niet altijd zo gemakkelijk ging, ondervond men met de Mosselenbrug. De sloop was gepland in drie weken, maar zou drie maanden in beslag nemen. Het beton was zo hard, met zoveel bewapening erin, dat er met een boorhamer nauwelijks door te breken was. Ze wisten vroeger ook degelijke werken te maken.

Door de verkaveling zijn er verschillende idyllische hoekjes in Lange-dijk verdwenen. Zo is met de sloop van het huis van maalterij Bos één van de mooiste hoekjes van Noord-Scharwoude geheel verdwenen. De molen die ooit bij de maalterij hoorde, is reeds lang verdwenen. De Molenkade dankt zijn naam hieraan.

De toegang tot de woning gaf soms nogal wat overlast want alles stond op z'n kop. Dat zien we duidelijk bij de aanleg van het riool.

In november 1972 waaide het semi-permanente kantoor van de Ruiverkaveling aan de Oostelijke Randweg bij een hevige windvlaag tegen de vlakte. Er werden later nog tekeningen teruggevonden bij het gemeal aan de Oosterdijk. Op dit kantoor werkten de heren Dormaer en Soll. Het kantoor verhuisde naar één van de lokalen van de Heilig Hartschool die toen leeg stond.

De asfaltering van de Voorburggracht rukte snel op en in 1972 was men al gevorderd tot de Provincialeweg N242. Langs deze weg werd een persleiding aangelegd om de doorstroming van de hierop aangesloten rioleringen sneller te laten verlopen naar het rioolzuiveringsgemaal.

In Zuid-Scharwoude moest een doorbraak worden gemaakt van de Dorpsstraat naar de daar omgelegde Voorburggracht in het verlengde van de Koog. Aanvankelijk leverde dit enige problemen op vanwege het huis van de familie Pater dat moest worden gesloopt. De heer Van Erkelens, hoofd van de afdeling Weg- en Waterbouw van de gemeente, heeft na een aantal moeizame gesprekken de kwestie toch tot een oplossing weten te brengen.

In Zuid-Scharwoude werd een aantal panden gesloopt aan de westzijde van de Dorpsstraat, grenzende aan de Voorburggracht. Tot aan het voormalige pand van de firma Woldhuis moesten deze huizen plaats maken voor een ruimere straat.

De werkzaamheden gingen gestaag door en het laatste dorp in de gemeente kwam in zicht. Op de grens van de dorpen Zuid-Scharwoude en Broek stond (en staat nog) de woning die de naam 'De Banscheiding' heeft. Hier was tevens de onderdoorvaart van de Broekerbrug, of Noor-

*Een stukje nostalgie vanaf de toren van de RK kerk. We zien de
Voorburggracht in al zijn pracht en praal met de bruggetjes van het Zijperpad, het
Grenspad en de Prinsengracht*

derbrug zoals hij in Broek werd genoemd. Het laatste slootje dat hier werd gedempt was de Lient.

Maar het verhaal is nog niet ten einde, namelijk aangaande het 'Oosterdel'. In 1970 gingen er stemmen op om het Oosterdelgebied te redden van de verkaveling. Om dit fraaie stukje Langedijk te behouden, moest er nogal wat actie komen. Er werd een actiecomité gevormd uit de burgerij van Langedijk bestaande uit: A.van Diepen, N.J.Kramer, J.R.Olivier, P.C.Kraakman, J.Zeeman en P.G.Kramer. Zij verzamelden ruim 2000 handtekeningen en boden die aan, aan de toenmalige wethouder J.Stoop. Al gauw bleek dat het gemeentebestuur sterk verdeeld was in haar mening. Er waren fracties vóór het behoud, met als wethouder K.de Boer van de PvdA aan het hoofd. Hij was een zeer goed pleitbezorger. De andere fracties van de KVP, CHU en AR (toen nog geen CDA) waren van mening dat de werkzaamheden gewoon door moesten gaan. Anders, zo meenden zij, raakten de geplande tijdvakken van het werkschema in moeilijkheden. Tijdens een marathonvergadering in februari 1970 adviseerde de meerderheid in het college (burgemeester Zwart en wethouder Stoop) de voorbereidingen van het plan te staken. Naar de mening van beide heren zaten er heel veel onzekerheden in het plan.

De rioolaanleg naderde intussen Zuid-Scharwoude.

Wethouder De Boer stelde echter voor door te gaan met uitwerking van het plan. De na een lange discussie gehouden stemming bracht ook geen soulaas. Door ziekte van het raadslid Piet Volkers had de raad twaalf zetels die zich in een verdeling van zes tegen zes uitsprak. De gemeente wendde zich vervolgens tot Provinciale Staten. De gedeputeerde Laan zei dat het gemeentebestuur, de plaatselijke commissie en de betrokkenen in dit gebied de zaak zelf moesten oplossen. Volgens hem duurde het meer dan een half jaar voordat het plan door de provinciale molen zou komen.

Na vele vergaderingen kwam de raad met het voorstel om het plan met negen tegen drie stemmen te gaan ontwikkelen. Na deze instemming kwam het moeilijkste deel van deze procedure. Hoe kwam men aan het geld, want de gemeente Langedijk was een gemeente met een niet sluitende begroting. Toch moest er een plan komen en de gemeente ging financiers benaderen. Men vond 17 ontwikkelaars die wel brood zagen in de plannen. Uiteindelijk bleef de BOHAN uit Utrecht over.

De gemeente zou de grond van de eigenaren kopen, alsmede de pachters schadeloos stellen. Er werd een verwachtingswaarde vastgesteld voor de grond. De gemeente zou een vierkante meterprijs van fl 3,30 voor de grond gaan betalen en een kwartje voor het water. Gemeente Langedijk kocht en de BOHAN betaalde onder voorwaarde dat er bungalowbouw zou plaatsvinden evenals villabouw op een deel

*Een beeld van de Voorburggracht genomen van zuid naar noord.
Het witte huis in het midden was ooit café 'De Witte Roos'.
Ook dit pand verdween bij de demping van de Voorburggracht.
Aan de wal ligt de schuit van de firma Oud.*

*Op deze luchtfoto, genomen uit zuidelijk richting,
zien we middenonder de Broeker Veiling.
Het gebied rechtsboven is een deel van het besproken Oosterdelgebied*

*De eerste huizen aan de Koperwiek en Karekiet ten
zuiden van het Kerkepad, later Langebalkweg.
(foto Cor Oudendijk)*

van de eilanden. Namens de gemeente gingen wethouder De Boer en schrijver dezes besprekingen voeren met de standorganisaties Hollandse Mij van Landbouw, de CBTB en de LTB. Ook met de kerken en met de eigenaar van de meeste eilanden Staatsbosbeheer SBL werd gepraat. De onderhandelingen zijn redelijk goed verlopen. Staatsbosbeheer wilde niet de eilanden verkopen, wel ruilen. Hieruit volgde dat Staatsbosbeheer het zuidelijk deel van het Oosterdel benoemde tot stiltegebied zonder bebouwing, waarin slechts beperkt mocht worden gevaren. De eerste woningen verschenen aan de Koperwiek en de Karekiet. Later bracht BOHAN een plan op tafel waarbij men mocht kiezen uit een

vijftal types woningen. Dit bleek even te lukken, maar toen later de hypotheekrente snel steeg, was er maar weinig belangstelling meer bij de kopers. In de beginjaren '80 steeg de hypotheekrente zelfs naar 11 tot 12%.

De BOHAN is toen overgestapt op een andere methode: men kon zelf een eiland kopen en er naar eigen keuze en ontwerp een huis op laten bouwen. Het resultaat is dat er nu een grote variatie aan woningtypes bestaat. Gelukkig maar.

Het Oosterdelgebied werd in het begin ook wel eens 'het Kangoeroegebied' (grote sprongen, lege buidels) genoemd mede gezien de al genoemde hoge hypotheekrente in die tijd. Met de huidige huizenprijzen lijkt het of de buidels inmiddels overstromen. Het kan niet op.

Voor belangstellenden nog dit. De gemeente Langedijk heeft in 1967 een foto-verkenning laten uitvoeren door het stedenbouwkundig bureau Wieger Bruin, Vink en Van de Kuilen. Honderden foto's van vóór de verkaveling liggen in zeven banden verzameld in 't Regthuis. Kom maar eens langs, jullie zijn van harte welkom.

De foto's bij dit verhaal zijn, tenzij anders vermeld, genomen door mevr. De Waard-Goudsblom. Wij bedanken de fam. De Waard voor het beschikbaar stellen.

*Eén van de langste bruggen voerde naar 'De Banscheiding' op de grens
van Zuid-Scharwoude en Broek*

De Kleine Musea in Langedijk werken samen!

Vorig jaar heeft de gemeente Langedijk het Platform voor Cultuurhistorie en Toerisme in het leven geroepen. Een platform waarin alle verenigingen en stichtingen vertegenwoordigd zijn die zich met cultuurhistorie en/of toerisme bezig houden. Het uiteindelijke doel is om meer toeristen naar Langedijk te lokken en als ze daar dan eenmaal zijn ook langer te houden.

Er bestond al een overlegvorm in Broek op Langedijk

Historisch gemaal Kerk- en Dergmeer te Oudkarspel Museum "Het Oude Ambacht" in Oudkarspel (Eecen) Met een achtste museum, het museum van de R.K. kerk in Noord-Scharwoude, zal nog contact gezocht worden. Voorlopig zijn deze zeven musea vertegenwoordigd in het Platform Cultuurhistorie en Toerisme door Rien van Zuijlen.

Hieronder volgt een korte omschrijving van de samenwerkende kleine musea in Langedijk:

Museum Westflinge in Sint Pancras

Dit fraaie museum is gevestigd in het voormalige raadhuis van Sint Pancras. De twee speerpunten zijn archeologie en natuureducatie. De archeologie richt zich vanzelfsprekend op Noord-Holland in het algemeen en op het Geestmerambacht in het bijzonder. Te zien zijn fraaie collecties mineralen, schelpen, mammoetbotten en insecten. Op de bovenverdieping is een fraai panorama gemaakt van de duinen en de polders met daarin vele opgezette vogels en zoogdieren. Speciaal voor kinderen ook zeer de moeite waard.

Vaders museale schuithelling in Broek op Langedijk

Nico Vader, in wiens tuin deze scheepshelling is gemaakt, was voorheen scheepsmaker en het historisch besef over de schuiten van het Geestmerambacht is hem met de paplepel ingegoten. Het is niet verwonderlijk dat Nico, nadat hij naast de sluis in Broek op Langedijk kwam te wonen, van de verzamelde attributen een scheepshelling maakte die historisch ge-

waarin het museum Broeker Veiling, de stichting Veldzorg en Langedijk Waterrijk vertegenwoordigd waren. Dit overlegorgaan was echter slechts actief rondom het gebied van Museum Broeker Veiling en Oosterdel. Op initiatief van de gemeente is dit overleg nu dus uitgebreid tot geheel Langedijk.

Het was een stevige eis van de gemeente om het platform daadkrachtig te houden en dus niet te groot. Daarom kon niet iedere vereniging er in plaatsnemen maar moest er een oplossing gevonden worden door middel van vertegenwoordigers.

Naast het (grote) museum Broeker Veiling zijn er in Langedijk nog minstens zeven kleinere musea. Deze zeven musea hebben zich nu verenigd tot de groep

"Samenwerkende Kleine Musea van Langedijk".

De groep bestaat uit:

Museum Westflinge in Sint Pancras

Vaders museale schuithelling in Broek op Langedijk

Museum "Zo was 't" in Broek op Langedijk

Aris Bouwens museumwinkeltjes in Noord-Scharwoude

Museum 't Regthuis in Oudkarspel

heel verantwoord is.

Bezoekers zijn altijd welkom en Nico vertelt dan enthousiast over de helling, het gereedschap van vroeger en over het behoud van de historische schuiten die nu nog in Langedijk varen.

Museum "Zo was 't" in Broek op Langedijk

Een beetje verscholen, achter in de Dubbele Buurt in Broek op Langedijk, is het kleine maar o zo gezellige museum "Zo was 't" te vinden. Antieke kinderwagens en kleding voeren hier de boventoon. Susan en Kees van 't Hof vertellen u enthousiast over de kleding die hier vroeger in het Geestmerambacht gedragen werd.

Aris Bouwens museumwinkeltjes

Aan de Dorpsstraat 548 in Noord-Scharwoude ligt iets geweldig verscholen. Een aantal volledig ingerichte winkeltjes brengen je honderd jaar terug in de tijd. Tijdens de uitstekende maaltijd die Aris serveert neemt hij de bezoekers mee naar de winkels en vertelt daar honderduit over het verleden in Langedijk.

Vanzelfsprekend alles in het Westfries!

't Regthuis in Oudkarspel

't Regthuis heeft voor lezers van dit blad eigenlijk geen toelichting. Maar wist u dat 't Regthuis dit jaar precies 200 jaar oud is? Het werd in 1808 herbouwd nadat het volledig verwoest was in de gevechten tussen Fransen en Bataven aan de ene zijde en de Engelsen aan de andere.

Historisch gemaal Kerk- en Dergmeer in Oudkarspel

De Dergmeer werd voor 1542 drooggelegd en was daarmee waarschijnlijk de eerste droogmakerij van Nederland en misschien wel van de wereld! Daarom moet dit unieke stukje grond met gemaaltje behouden blijven. Het trekt nu nog geen belangstellenden maar het is een leuk object om bijvoorbeeld op te nemen in een Langedijker fietstocht. Daarom heeft Björn de Vries, eigenaar van de molenaarswoning, gemaaltje en grond, zich graag aangesloten bij deze groep van Kleine Musea.

Museum "Het Oude Ambacht" in Oudkarspel

Op het terrein van voormalige houthandel Eecen (nu: PontMeyer) staat een ontzettend leuk museum, bomvol met oude gereedschappen en instrumenten. Op verzoek is dit museum te bezichtigen. De heer Eecen vertelt dan graag over de vele generaties Eecen die hier in Oudkarspel een prachtig bedrijf hebben opgebouwd en laat daarbij met veel vakmanschap de werking zien van de vele verzamelde gereedschappen.

Wij denken als Samenwerkende Kleine Musea een belangrijke bijdrage te kunnen leveren aan de verdere ontwikkeling van het toerisme in Langedijk. We denken daarbij bijvoorbeeld aan naamsbekendheid door middel van folders en boekjes, aan wandel- en fietsroutes waarin de musea genoemd worden en aan de gezamenlijke aanpak van problemen zodat we ieder voor zich meer bezoekers kunnen trekken. Een voorbeeld van een gezamenlijk probleem is de opslag van historische materialen. Vrijwel allemaal kampen we met dit probleem. De gezamenlijke aanpak en deelname in het Platform hebben er inmiddels toe bijgedragen dat dit opslagprobleem op de agenda van de gemeente Langedijk staat en momenteel wordt er gezocht naar een oplossing. Zo zie je maar weer: Samen bereik je meer dan alleen.

Florte over 't pad

*Troin lag aldeur overhoop
met de bure d'r overloop.
Almaar florte boi heur over 't pad,
ze werd 't zo verlegen zat.*

*Ze vroeg een goeie vrind om reid
Die zee: „Noh, weet je wat ik deid,
ik nam maar 'rs een advocaat
den raak je zeker an de praat.”*

*Drie weke later toen zee Troin:
„Je zee dat zeker voor de goin.
'k heb nou drie flessies op bedat,
ze florte aldeur nag op 't pad.*

Jan IJff

Het lager onderwijs in Oudkarspel

Inleiding door de redactie

Marijke Tauber en Greta van den Abeele waren leerlingen van de Openbare Lagere School in Oudkarspel in de dertiger jaren van de vorige eeuw. Naar aanleiding van de tentoonstelling in 't Regthuis over het lager onderwijs in Langedijk, hebben beide dames hun herinneringen aan die tijd opgehaald. Sieto Hoving heeft er een verhaal van gemaakt.

Greta van den Abeele voor het schoolhuis (Dorpsstraat 882).

Het was een meisje met een fietsje

In het gezin van Meestertimmerman Hendrik Tauber en Anna Ootjers met drie jongens en een meisje, was het natuurlijk een belangrijk onderwerp van gesprek geweest dat er een nieuwe hoofdonderwijzer was benoemd op de lagere school, waarlijk een niet alledaagse gebeurtenis in een dorp als Oudkarspel. Hij heette Van den Abeele, hij was getrouwd en ze hadden een dochtertje. Ze woonden uiteraard als hoofd van de school in het schoolhuis aan de Dorpsstraat op loopafstand van huize Tauber. Bij meisje Tauber, Marijtje gehe-

heid, wel wetend dat ze iets verbodens deed, en daarom toch, ietsjes schuld bewust, maar zo dicht mogelijk langs de kant van de weg lopend, haar naar het hek van de onderwijzerswoning gevoerd. Toen, achter dat hek, daar was dat meisje. En dat meisje had een fietsje. Het had een schilderijtje van de in die tijd opkomende schilder Jan Mankes kunnen zijn. Zo haarscherp is dat beeld van dat meisje met dat fietsje in die tuin voor dat schoolhuis

voor altijd in haar hoofd opgeslagen. Dit is tevens de basis van een vriendschap geworden die de tijd tot vandaag de dag ongemoeid heeft gelaten, wat een groot wonder genoemd mag worden. Want als er een tijd geweest is, die er een spel van heeft gemaakt levens van mensen naar hartelust door elkaar te gooien, te breken en te vernielen, dan schaaft de tijd waarover wij het nu hebben zich toch wel in de rij van de zacht gezegd meest mensonvriendelijke tijden.

Ot en Sien gevoel

Die lagere school blijft een vertederend verhaal met een groot "Ot en Sien gehalte", waarbij de dochter van het schoolhoofd toch fijntjes opmerkt dat de Minister van Onderwijs in die dagen niet anderhalf miljoen uit hoefde te trekken om het re-

kenniveau van de lagere schoolverlaters op te krikken.

"En stel je voor," zegt de ander, "dat die schoolverlaters van nu, zoals wij moesten, als straf, cijfersommen zouden moeten maken met een lange staartdeling! Zouden ze nog wel weten wat dat is, een staartdeling?"

"En doen ze nog spelletjes als 'tikkertje' en 'haasje over'," wat bij de jongens 'bokspringen' heette, omdat het jongens waren. Meisjes sprongen touw, soms zelfs wel met drie touwen in een driehoek, en 'van de een in de ander', en de 'dubbele' deden we ook graag."

Klassenfoto uit 1929

Klassenfoto uit 1931

“Maar bij ons is er nooit eens een Koningin komen kijken, dat deden Koninginnen toen nog niet, met heel hun Koninklijke aanhang, zich op hun verjaardag amuseren met het gewone volksvermaak.”

De loopafstand van huis tot huis werd tijdens hun schooljaren meestal druk met elkaar pratend afgelegd. Ook wel heen en terug omdat het onderwerp nog niet helemaal afgehandeld was, zodat degene die het eten klaar had en op een van de twee stond te wachten en net dacht, ‘juist daar is ze’, de twee zich weer rustig zag omdraaien en het gesprek vervolgen, dit bij thuiskomst uitleggend als: “Ja, we waren nog niet klaar”.

Ach, die dierbare tijd van de schoolbanken, tweezits-schoolbanken, met een inkt-pot midden in het tafelblad, met een richeltje voor potlood en kroontjespen en een inktlap in het kastje er onder waar ook nog een boek in kon.

Als er klompen werden gedragen, werden die in klompenbakjes gezet, 's winters waren ze zo handig bij het maken van een glijbaan, met schoenen mocht je nooit op een dergelijke baan komen, want dan werd hij stroef.

De school

De school had vier leslokalen, juist genoeg voor vier leerkrachten. Juffrouw Bossen had klas één en twee, Juffrouw van Herwerden had klas drie en de jongens van

klas vier, Meester de Ruyter had de meisjes van vier en heel de klas vijf. Meester Van den Abeele had klas zes en soms zeven.

Dan was er nog een lokaal voor lichamelijke opvoeding en een voor handenarbeid. Dat was voor de jongens en de meisjes verschillend. Juffrouw Bossen was voor de meisjes, die had een handwerkakke. Er werd gezongen met vioolspel van de onderwijzers.

Vóór het binnenkomen 's morgens om negen uur, als de bel was gegaan, werden er rijen gevormd altijd op dezelfde plaats. Zo ging de leerling in de rij naar binnen en ging naar zijn plaats in een van de klassen. Ja, juffrouw Bossen las tijdens de handwerkles voor uit bijvoorbeeld Selma Lagerlöf. De verjaardag werd ook van juffrouw Bossen gevierd, zo ook natuurlijk die van de andere onderwijzers, meester Van den Abeele kon bij zijn verjaardag zo prachtig

verhalen vertellen over bijvoorbeeld de ijsbeer, dat maakte diepe indruk. En dan was er ook wel eens de toverlantaarn!

Ook de verjaardag van de leerlingen werd natuurlijk gevierd met het verplicht trakteren, volgens het lied van de kinderklas van Jacob Hamel in die tijd: “Jarig Jetje moest trakteren, alle kinderen van de klas, ze had ook iets meegenomen, waar ze zelf zo dol op was, ulevellen bracht ze mee, ieder kreeg er minstens twee.”

Niemand wist natuurlijk toen waar het woord ulevel vandaan kwam, hoewel het toen ook al in Van Dale stond, zijnde afkomstig uit de Italiaanse keuken als Ulivello, gesuikerd olijfje.

Klassenfoto uit 1933

Klassenfoto uit 1933

Herinneringen ophalen

Onlangs zijn de twee vriendinnen op bezoek geweest bij een derde medeoud-leerlinge van hun school, die in Zeist woont: Christien Bakker. Dat werd natuurlijk een reünie 'en petit comité' waarbij heel veel leerlingen uit hun tijd allemaal in naam aanwezig waren, zoals Piet Klaver, Piet Kalverdijk, Rientje Rentenaar, Nel Kuilman, Wim Appelman, Jopie Hart, Mapie Greeuw, Jo Duyf, Tini Feller, Anton Joor, zoon van de politieagent, Ali Ootjers, Nel Bol, Didi Bakker, oh, ze gingen allemaal toch wel weer eens over de tong.

En ook over ieder jaar in juli de derde dinsdag: het grote evenement van het schoolreisje.

De klassen een tot vier gingen bijvoorbeeld naar de herrentenkamp in Alkmaar, maar het kleine Taubertje wilde natuurlijk weer het dichtste bij ze zijn en drukte haar neusje door de spijlen van het hek, die nog nauw'lijks droog waren van het zwart geteerd zijn, dus dat mooie nieuwe jurkje had er een streepjesmotief bij gekregen. Later met de hogere klassen was Amsterdam aan de beurt, Artis en Schiphol. De reisjes werden gemaakt voor de zomervakantie, die drie weken duurde.

In de schoolvakantie was er ook jaarlijks de kermis op het terrein tegenover de school naast de kolfbaan en het café van Vis.

Ja, diezelfde ruimte die ook gebruikt werd wanneer het schoolplein te klein bleek voor het touwtje springen met soms wel drie of vier touwen.

En dan was er natuurlijk ook nog tijdens de korte vakan-

tie in september een kermis aan het eind van Oudkarspel die de Luizeknip werd genoemd, want ene Louis Knip was daar ooit eigenaar van het ernaast gelegen café geweest.

Waar meester Van den Abeele ook heel goed was ingevoerd, was het tuinbouwonderwijs. Er waren in die tijd nog geen lagere tuinbouwscholen, zodat het voor een dorpschoolhoofd noodzakelijk was land- en tuinbouwakten te hebben. Van zijn capaciteiten op landbouwgebied profiteerden niet alleen tuinbouwleerlingen, nee, de prachtige aardbeien met hun heel bijzondere namen vonden door de vriendschap tussen de meisjes vanzelfsprekend ook hun weg naar de familie Tauber.

Wat moet meester Van Den Abeele blij zijn geweest dat hij bij zijn pensionering zijn dierbaar stukje Noord-Hollandse landbouwgrond achter het schoolhuis kon blijven bewerken. Zijn opvolger had het namelijk niet nodig, zodat meester en zijn vrouw erin konden blijven wonen. Toen hij na haar dood naar Frankenstaete in Bergen is verhuisd, is het huis verkocht. De tijd van de schoolhuizen was over.

Ook kwam er een eind aan de prachtige roodbloeiende kastanjabomen die op de grond van de school stonden. Het is maar te hopen dat meester nooit heeft hoeven vernemen, dat ze omgehakt moesten worden, het hem zo dierbare schoolgebouw in zo een armelijke naaktheid aan haar wezensvreemde lot overlatend.